SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVU

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

BROJ 12 GODINA I | Adresa uredništva i administracije: Francuska 7 — Telefon: 28098 | BEOGRAD, UTORAK, 4 MAJ 1948 | LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO UTORKOM | 3 DINARA PRIMERAK

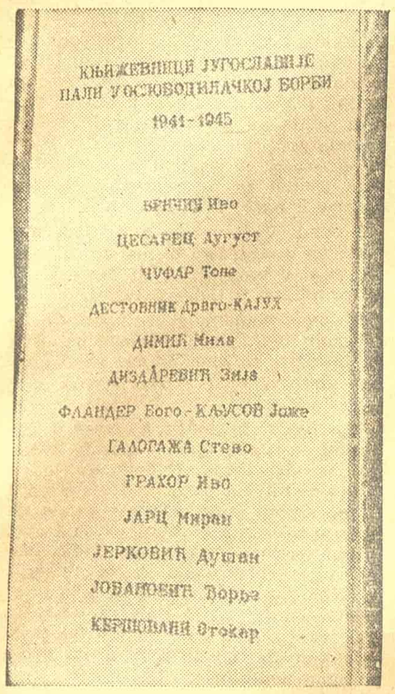

U prostorijama Saveza književnika Jugoslavije priređena je uoči Prvog maja svečana komemorativna akademija, na kojoj je izvršeno otkrivanje spomen-ploče s imenima književnika palih u narodnooslobodilačkoj borbi. Svečanosti su prisustvovali članovi Savezne vlade Milovan Đilas, Petar Stambolić i Vlada Zečević, pretsednik Komiteta za kulturu i umetnost vlade FNRJ Vladislav Ribnikar, pretsednik Komiteta za zadrugarstvo Krsto Popivoda, generalni sekretar Savezne vlade Ljubodrag Đurić, ministar prosvete Narodne Republike Srbije Mitra Mitrović-Đilas, pretstavnik Jugoslovenske armije, general-lajtnant Boško Šiljegović, pretstavnici masovnih organizacija, članovi i kandidati Udruženja književnika Srbije, delegati republičkih udruženja književnika, javni i kulturni radnici Beograda i rodbina poginulih književnika.

U DOMU SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

Književnici Jugoslavije odali su poštu svojim drugovima koji su pali kao borci i kao žrtve u borbi protiv fašizma

Na komemorativnoj akademiji govorili su Ivo Andrić, Boris Ziherl i Skender Kulenović

„Ovakvi pobednici žive večno"

Otvarajući akademiju pretsednik Saveza književnika Jugoslavije održao je sledeći govor

»U životu našeg Saveza ovo je uzbudljiv i značajan dan, kad na svečan način evociramo uspomenu na naše u borbi pale drugove.

Za koji trenutak vi ćete moći pročitati na mermernim pločama 26 imena jugoslovenskih književnika koji su pali kao borci i kao žrtve u velikom sukobu između slobodoljubivog čovečanstva i zavojevačkog fašizma.

Protivnik je dobro ocenio ulogu i značenje književnosti kad se oborio na najnaprednije i najborbenije pisce, ali se prevario u svom verovanju da će, ubijajući njih, ubiti i glas književnosti. Neprijatelj je mislio da ih je izbrisao zauvek iz knjige života i sa njima i misao za koju su se borili. Ali se prevario. Desilo se, kao što kaže stih makedonske narodne pesme, da

Junak padna, bajrakot ne padna

Oni su pali i — pobedili. Svojom svešću, svojom svetlom žrtvom, opravdanošću stvari za koju su se borili, oni su pobedili slepu snagu i golo nasilje fašizma. A takvi pobednici žive večno.

Pobedio je narod, stvorena je nova Jugoslavija. I danas imena palih književnika ne sjaju samo sa ploča koje im njihovi drugovi sa pietetom podižu, nego oni zaista žive i produžuju i dalje da se bore i pobeđuju u svima novim borbama i pobedama, u životima i sa životima.

Svaka cigla koja se doda započetom zidu, svaki put koji se prokrči kroz našu besputnu zemlju, svaki čovek koga nauče pismenosti, svaka dotrajala ustanova i nesavremena navika, koju zameni nova, bolja — sve su to pobede ne samo živih ljudi, nego i naših palih drugova. Oni žive u tim pobedama. Njihovoj žrtvi i njihovoj slavi nisu ni potrebne mermerne ploče, nego nama živima. Potrebno je da nas one, u prolazu, potsećaju kako su mir i sloboda u kojima danas živimo i stvaramo, skupo plaćeni, da nas opominju na odgovornost i veličinu našeg književničkog poziva u ove dane. A naš je poziv ne samo da umetnički prikazujemo istinski život oko nas, nego i da utičemo na njega lepotom, snagom i umetničkom istinom svojih ostvarenja. Mi smo i kao pisci i kao ljudi pozvani da shvatimo i veličinu borbe u kojoj su ovi naši drugovi pali i smisao velikog dela građenja i obnove, koje se vrši danas u našoj zemlji, i značenje borbe koja se danas vodi u celom svetu između radnih ljudi sa jedne i porobljivačkih kapitalističkih snaga sa druge strane — i da ljudima našeg jezika prikažemo i osvetlimo, koliko možemo i kako umemo, ciljeve te borbe i smisao toga miroljubivog gradjenja.

Misao na naše izginule drugove treba da nas podržava u izvršenju toga poziva. Nesumnjivo da nije lako bez tuge misliti da njih, ponajbolje među nama, neće grejati sutrašnje prvomajsko sunce oslobođene otadžbine, ali mi bismo se ogrešili o uspomenu naših drugova kad bismo se nad njihovom sudbinom predavali tužnim mislima, jer za nas mora biti, kao i za njih, veličina smrti samo sastavni deo veličine života.

Ukrajinski pesnik Kočubinski rekao je Maksimu Gorkom: »Smrt će biti pobeđena tada kad većina ljudi bude jasno upoznala vrednost života, shvatila njegovu lepotu, osetila uživanje u radu i životu«.

A niko nije pozvaniji od književnika i umetnika da ljudima pomogne da osete vrednost života i shvate smisao rada. Predano vršenje toga poziva traže od nas imena palih drugova sa ovih ploča. I vi ćete se, drugovi književnici, najlepše odužiti njihovoj uspomeni neumornim i pravilnim iskrenim i majstorskim radom i stvaranjem. U vašem radu i vašim ostvarenjima živeće i njihova svirepo prekinuta mladost, čuće se i njihova nedorečena reč.

I slaveći danas njihovu uspomenu, mi odajemo poštu i priznanje svima koji su krenuli u oslobodilačku borbu, pod Titovim vođstvom, onima koji su u njoj slavno pali kao i onima koji su u njoj prolivali svoju krv i neštedimice trošili snagu. Imena palih drugova, urezana u zidove ovog doma neka budu za sve nas stalan potstrek da kao ljudi i kao pisci izvršimo svoju dužnost prema ovoj, skupim žrtvama oslobođenoj otadžbini koja, sada pod Titovim vođstvom, ide ka ostvarenju socijalizma, a to znači ka boljem društvenom uređenju i lepšem životu ljudi.

Govor Borisa Ziherla

Zatim je dobio reč Boris Ziherl, koji je održao sledeći govor:

»Borba za oslobođenje naroda jeste kulturna borba. Ovo nisu samo Cankarove reči od pre više od četrdeset godina, ovo je najdublja svest svih neimara naše kulture, svih najvećih pretstavnika naše književnosti. Izraz punog saznanja ove istine jeste i žrtva drugova — jugoslovenskih književnika kojima danas otkrivamo spomen-ploču.

Oslobodilački rat 1941—1945 koji su vodili naši narodi angažujući u njemu, u najvišoj dostiživoj meri, sve svoje moralne i materijalne snage, značio je ne samo borbu za svrgavanje inostranog fašističkog jarma nego i borbu za takvo društveno uređenje koje će omogućiti oslobađanje svih stvaralačkih snaga naroda, otvoriti narodu vrata ka dobrima kulture, do kraja ujediniti kulturne radnike sa narodnim masama u zajedničkim naporima za dostignuće zajedničkog cilja — izgradnje socijalizma u našoj zemlji.

Veliki deo jugoslovenskih književnika, i to upravo najistaknutijih, na čelu sa nestorima naše savremene književnosti, Vladimirom Nazorom i Otonom Župančićem, shvatio je smisao i cilj borbe koju je na poziv Komunističke partije i druga Tita otpočeo narod Jugoslavije. Uključujući se u narodno-oslobodilački pokret oni su ne samo s perom i s oružjem u ruci služili stvari naroda u najpresudnijim godinama njegove istorije. Jugoslovenske književnike mi susrećemo među običnim borcima Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda, među vojnim i političkim rukovodiocima, među ilegalnim aktivistima u neprijateljskoj pozadini. Jugoslovenski književnici ginu za slobodu naroda, za kulturu i napredak, oni ginu na ratištu, u kazamatima i koncentracionim logorima, u mučilištima Gestapoa i specijalnih kvislinških policija. Dugi spisak imena književnika koji su dali svoje živote u velikoj svenarodnoj borbi za oslobođenje, dokazuje da su jugoslovenski umetnici reči časno vršili svoju dužnost prema svome narodu, prema njegovoj i prema opštečovečanskoj kulturi.

Otkrivanje spomen-ploče poginulim drugovima-književnicima pada uoči onog dana kada radne mase naše zemlje treći put u slobodi slave praznik rada, ponoseći se postignutim uspesima u socijalističkoj izgradnji svoje otadžbine i primajući na sebe nove radne obaveze. U okviru opštih radnih napora narodnih masa naše zemlje, pred jugoslovenskim pesnicima, piscima, književnim kritičarima stoje veliki i odgovorni zadaci. Ostvarivanje tih zadataka jugoslovenski književnici treba da prime na sebe ne samo kao osnovnu obavezu prema svome narodu nego i kao zavet poginulih drugova koji treba ispuniti.

Pretvarajući u delo prvi titovski Petogodišnji plan, radni narod naše zemlje iz osnova menja njen oblik; zaostala, pretežno agrarna zemlja pretvara se u naprednu industrisku zemlju; iz osnova se menjaju društveni odnosi u našoj zemlji: radni narod drži u svojim rukama komandne pozicije u politici i ekonomici, kroz borbu sa eksploatatorskim elementima na selu jugoslovensko radno seljaštvo krči sebi put u lepšu budućnost, uživajući pri tome svestranu podršku naše Partije, herojske radničke klase, naše narodne vlasti. U procesu ostvarivanja veličanstvenog privrednog plana, u našoj zemlji rađa se novi, slobodni čovek-trudbenik, čovek sa najnaprednijim težnjama, mislima i osećanjima, sa novim moralnim shvatanjima, sa novom, istinski humanističkom etikom.

Zadatak jugoslovenske književnosti jeste u tome da se aktivno uključi u taj istoriski proces rađanja novog, socijalističkog uređenja u Jugoslaviji, da u svojim proizvodima ne samo odražava taj proces, nego da umetničkim oformljavanjem bitnog, tipičnog u tom procesu, umetničkim izražavanjem njegovih unutrašnjih zakonitosti doprinosi njegovom ubrzavanju, konačnoj pobedi socijalizma u našoj otadžbini. Postizavanju današnjeg neposrednog društvenog cilja jugoslovenskih trudbenika, izgradnje socijalizma u Jugoslaviji, jugoslovenski književnici doprineće, između ostalog, i doslednom, upornom borbom protiv svih pojava u književnosti koje imaju za svrhu demoralizaciju našeg radnog čoveka, propovedanje buržoaskog individualizma i antihumanizma, borbom protiv prizemnog naturalizma, protiv uticaja dekadentskih struja sa savremenog Zapada, protiv plitkosti i bezidejnosti u književnosti, za visoko idejnu književnost socijalističkog realizma. Jugoslovenski književnici moraju postati u pravom smislu — da se opet i ovde poslužimo sjajnom staljinskom odredbom — **inženjeri duša** jugoslovenskih ljudi koji grade socijalizam.

Naši drugovi — književnici kojima danas otkrivamo spomen-ploču, zajedno sa stotinama hiljada ostalih boraca za oslobođenje naše zemlje, dali su svoje živote za ostvarenje potpunog bratstva, ravnopravnosti i jedinstva jugoslovenskih naroda, jedne od osnovnih garantija njihove slobode i nezavisnosti.

Naši su narodi, srodni po poreklu i jeziku, ma da teritorijalno spojeni, stolećima živeli odvojenim političkim i ekonomskim životom, robovali različitim gospodarima. Oni su se za poslednjih sto godina sve više ujedinjavali u zajedničkoj borbi protiv zajedničkog neprijatelja, austronemačkih osvajača, borbi koja je u Oslobodilačkom ratu 1941—1945 postigla svoju kulminacionu tačku, i ostvarili su san najvećih sinova naše zemlje — nezavisnu državu slobodnih i ravnopravnih jugoslovenskih naroda.

Pobedivši u zajedničkoj borbi, naši narodi zajednički izgrađuju svoju oslobođenu otadžbinu. Nastojanja naših neprijatelja, kako inostranih imperijalista tako i ostataka svrgnutih eksploatatorskih klasa u zemlji, idu za tim da prodube istoriski stvorene razlike između naših naroda, da u svesti naših radnih ljudi učvrste ono što nas razdvaja i da oslabe ono što nas spaja. Jugoslovenski književnici treba da stoje u prvim redovima boraca za jedinstvo jugoslovenskih naroda, protiv svih onih koji teže konzervisanju vekovne razdvojenosti u svesti ljudi. Odbacujući protivnarodni nacionalni unitarizam stare Jugoslavije, mi se borimo za istinski demokratsko kulturno zbližavanje naših naroda. Sve značajno što su stvorili, što stvaraju i što će stvoriti naši trudbenici kulture treba da postane vlasništvo radnih masa svih naših naroda. Sve značajno što radne mase pojedinih nacionalnih republika stvaraju u svojoj borbi za izgradnju socijalizma treba da bude objekat pažnje i umetničke obrade naših književnika. Jugoslovenski književnici treba da budu među pionirima duhovnog zbližavanja naših bratskih naroda.

Naši pokojni drugovi — književnici kojima danas otkrivamo spomen-ploču poginuli su u velikom ratu koji su slobodoljubivi **narodi** sa Sovjetskim Savezom na čelu vodili za **svoju** slobodu, za **narodnu** demokratiju, protiv udarnih snaga međunarodne reakcije i imperijalizma.

Posle rata, koji se završio porazom hitlerovske Nemačke, međunarodna reakcija se okupila oko novog centra, oko finansiskih oligarha sa Volstrita, stvarajući pod njihovim rukovodstvom razbojnički savez svih imperijalista i neprijatelja demokratije. U borbi protiv opasnosti novog imperijalističkog porobljavanja, demokratske snage sveta okupljaju se oko prve zemlje pobedonosnog socijalizma, SSSR-a, stvarajući moćni demokratski, antiimperijalistički tabor slobodoljubivih ljudi i naroda. Borba između imperijalističkog antidemokratskog i demokratskog, antiimperijalističkog tabora nije samo politička i ekonomska borba, ona je i eminentno kulturna borba, borba između književnosti jednog trulog, idejno izlapelog sveta, sveta imperijalizma, i visokoidejne književnosti jednog novog sveta, sveta socijalizma. Rad jugoslovenskih književnika treba da bude značajan doprinos učvršćivanju fronta napretka, slobode i kulture.

Primajući na sebe tu trostruku obavezu i ispunjavajući je na delu, mi ćemo se najdostojnije odužiti našim poginulim drugovima, služiti stvari za koju su oni dali svoje živote.

Neka je slava poginulim drugovima — jugoslovenskim književnicima!«

„Gdje god su pali, pali su za cijelu Jugoslaviju" — rekao je Skender Kulenović

Potom je dobio reč Skender Kulenović koji je između ostalog rekao:

Kao jedan od učesnika u narodnooslobodilačkoj borbi osjećam se dužnim da u ovom trenutku kad uspomeni na svoje pale drugove hoćemo da damo i jedan trajniji spoljni znak — izrazim bar nešto od onoga što se svima nama javi u srcu kad god ih se sjetimo.

Koliko god nepreležaljeni, toliko nas oni ispunjaju ponosom što su uprav u ono vrijeme kad se radilo o opstanku i časti naših naroda, o onoj budućnosti u kojoj mi danas živimo i radimo — pokazali tako jasno, svojom žrtvom, da je sudbina književnika i književnosti bila i ostaje organski dio sudbine naroda. Ići dalje s narodom, crpsti snagu iz njegove snage da bismo mu svojom maštom što jače osvijetlili smisao njegovih i jučerašnjih i današnjih napora — to je onaj prvi dug o kojem nam govore i mirna slova s mermernih ploča što ih postavismo u svoj dom i što ćemo ih evo danas otkriti.

Ljudi čiji se život sastoji u djelu zaista nadjačavaju smrt. Svojim palim drugovima mi ovu skromnu ali riječitu pažnju upravo zato i poklanjamo što su oni iza sebe ostavili svaki svoj prilog djelu i pouzdano uvjerenje u nama živima da bi daljnji njihovi prilozi rasli sa rastom naše domovine. Eto u tom smislu su oni i danas živi među nama i mogu biti sigurni da će domovina, cijeneći ono najdragocjenije što čovjek može da dâ, živote koje su za nju dali, pravilno ocijeniti i sve domete do kojih su stigli. To je drugi naš dug.

Ono, međutim, što je s njima nepovratno otišlo riječi su koje oni nisu rekli. Mnogo toga iz života naših naroda u staroj, protivnarodnoj državi, iz onih mučnih dana kada je neprijatelj stavio ruku na našu zemlju, iz našeg velikog oslobodilačkog rata koji nadilazi maštu, iz današnjih naših dana koji u tome za njim nimalo ne zaostaju, — mnogo toga oni nisu rekli i ne mogu da reknu, jer je njihov život prekratio porobljivač i izdajnik, okomivši se među prvima na književnika slobodara i demokratu, svjestan šta znači njegovo pero na strani naroda. Zato se eto opšti dug nas koji ostadosmo i onih koji dolaze povećava obavezom da otmemo od smrti ono što je od njih smrt otela.

Njihova smrt nije neka slučajna ratna smrt. Htijući da pokosi borbene jugoslovenske narode neprijatelj je htio da pokosi i borbenu jugoslovensku književnost. Kad pređemo očima ove ploče, mi ćemo na njima vidjeti zapisane Srbe, Hrvate, Slovence, Crnogorce i Makedonce, književnike svih naših naroda. Ti ljudi voljeli su cijelu Jugoslaviju i, gdje god su pali, pali su za cijelu Jugoslaviju. Naša književnost je, dakle, i na taj način pokazala da je ono što nam je povodom našeg Prvog kongresa rekao o bratstvu i jedinstvu drug Tito zaista palo na pravo tlo, na pouzdan rasadnik novog jugoslovenskog patriotizma.

Sutra sviće Prvi maj, dan kada čitava naša zemlja pušta maha svojoj radosti i svake godine pokazuje sve veću svoju snagu. Ta radost i snaga domovine bili su nekad i san naših palih drugova. Ali to nije san koji, jednom ostvaren, ne živi više. Duša našeg novog čovjeka i našeg novog poretka i jest u tome da, ostvarujući jedne, mašta nove snove. Uvodeći, na ovaj način, u svoj dom uspomene palih svojih drugova mi im možemo reći da ćemo tim putem i dalje ići, na sreću i procvat domovine. I to neka bude pravo naše oduženje njihovoj uspomeni!

Na kraju svečanosti pretsednik Saveza književnika Jugoslavije Ivo Andrić otkrio je spomen-ploče na kojima su ispisana imena dvadesetšest književnika palih u borbi za slobodu i srećnu budućnost svojih naroda.

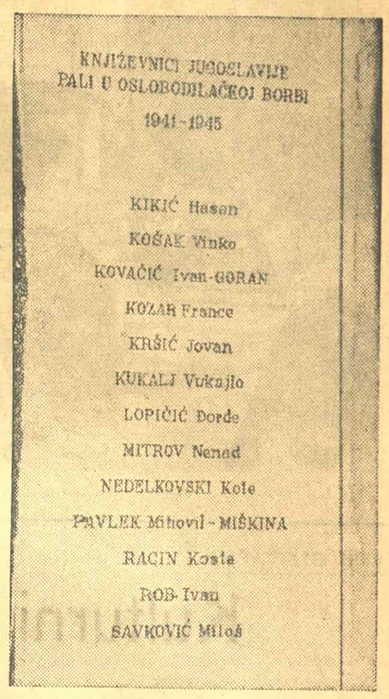

MRTVIM DRUGOVIMA PJESNICIMA

Kad trešnja grane i blaga mine ustoka,
proljećem nabrekle vode niz vrbake se mutno razliju —
tražim vas, drugovi, gdje ste... no razmak je sve veći i veći;
srce bi da klikne s vama, da združi se s dahom sviju,
o, radovati se čovjekom — čovjekom bez šiljboka,
i tiho pjevati slobodom i mnogo, mnogo reći!

Kako ste daleko danas a nikad tako bliski!
Gledam: stupamo u zavod i s vama čitamo stihove,
Đurinim grmimo gromom, klevetnike tučemo Puškinom;
s vama maštamo o planu, o ljubavi, nižemo snove,
živimo po titovski i rastemo radničkom silom.

I našim proljećem, proljećem zemlje! Stupamo u povorke:
— da li smo Titu, da li smo dosta dali?
Rastemo djelom... A vi — s nama bi rasli i sada,
dopisali bi knjige svoje, pjesme s kojim ste pali,
pjesme prepune snova — srca žuborna kaskada.

Vas nije... A žive riječi koje ste za ljude prosuli,
pregršti njine, neizrečene misli, stihovi krvavo potekli.
Pali ste — odredi riječi stali su, sred zaleta,
no žive i sad, jer ste i perom i djelom rekli
svima: pjesnik je na zemlji da borac bude svijeta!

Kad trešnja grane, kad blaga mine ustoka
i povorke majske krenu ulicom između dva živa zida —
i vi ste s nama, i pjesme vaše, i snovi zasunčali!
Ne plazi mrlja, svijetli lice — obraz bez stida:
tu gdje ste perom stali mačem ste zablistali!..

Dušan KOSTIĆ

Prilog umetnika proslavi Prvog maja u Beogradu

U prvomajskoj proslavi stvaralačkih pobeda naših radnih ljudi, graditelja socijalizma, književnici i umetnici Beograda manifestovali su svoju radost, zajedno sa ostalim trudbenicima naše zemlje, i dali svoj prilog velikoj svečanosti oslobođenog rada i oslobođene kulture.

Jedna grupa pisaca održala je u fabrici »Oktobarska sloboda« književno veče, posvećeno junačkim naporima naše radničke klase. Uoči Prvog maja na gradilištima Novog Beograda, dve grupe književnika došle su omladinskim brigadama. Pesnici i pripovedači čitali su svoje radove, razgovarali s graditeljima i slušali njihove pesme, koje stvara u zanosu rada mašta ove naše mladosti.

Prvog maja ujutro 180.000 ljudi — gorde jedinice naše Armije, radnici Beograda, delegati radnih kolektiva cele zemlje, seljaci — borci za veći prinos, pretstavnici nacionalnih manjina — Italijani, Mađari, Rumuni, Slovaci, Bugari, — zatim omladinci — graditelji Novog Beograda, autoputa »Bratstvo — jedinstvo«, učenici, srednjoškolci, studenti, pioniri, brigade Narodnog fronta, prosvetni i kulturni radnici pozdravili su maršala Tita noseći na svojim transparentima ispisane pobedničke brojke i nove zavete

Na trgovima istaknuti su bili portreti rukovodilaca države i Partije, rad naših slikara. Filmski snimatelji prenosili su na traku odlučan marš boraca za Petoletku.

A uveče, po raznim krajevima grada, po bulevarima i trgovima nastupili su orkesti, horovi, umetničke grupe. Ogroman hor od 700 pevača iz devet beogradskih kulturno umetničkih društava, uz orkestar Komande grada, pod upravom Oskara Danona, priredio je koncert na stepenicama Narodne skupštine. Hiljade ljudi slušalo je masovne pesme o Prvom maju i Petoletci — dela naših kompozitora i pesnika. Desetine hiljada ljudi sakupilo se na Trgu Republike na kome je Narodno pozorište prikazalo balet Stevana Hristića »Ohridsku legendu«

I pod snopovima bengalske vatre igrana su po svim ulicama i trgovima naša kola, pevane pesme otadžbini slobodnih ljudi. Sa narodom su bili umetnici i pisci, poneli u svojim srcima sadržaj i ritam radosti tog dana, da ga narodu vrate u svojim delima.

Crtež M. Zlamalika

OPRAVKA BRODOVA NA ČUKARICI

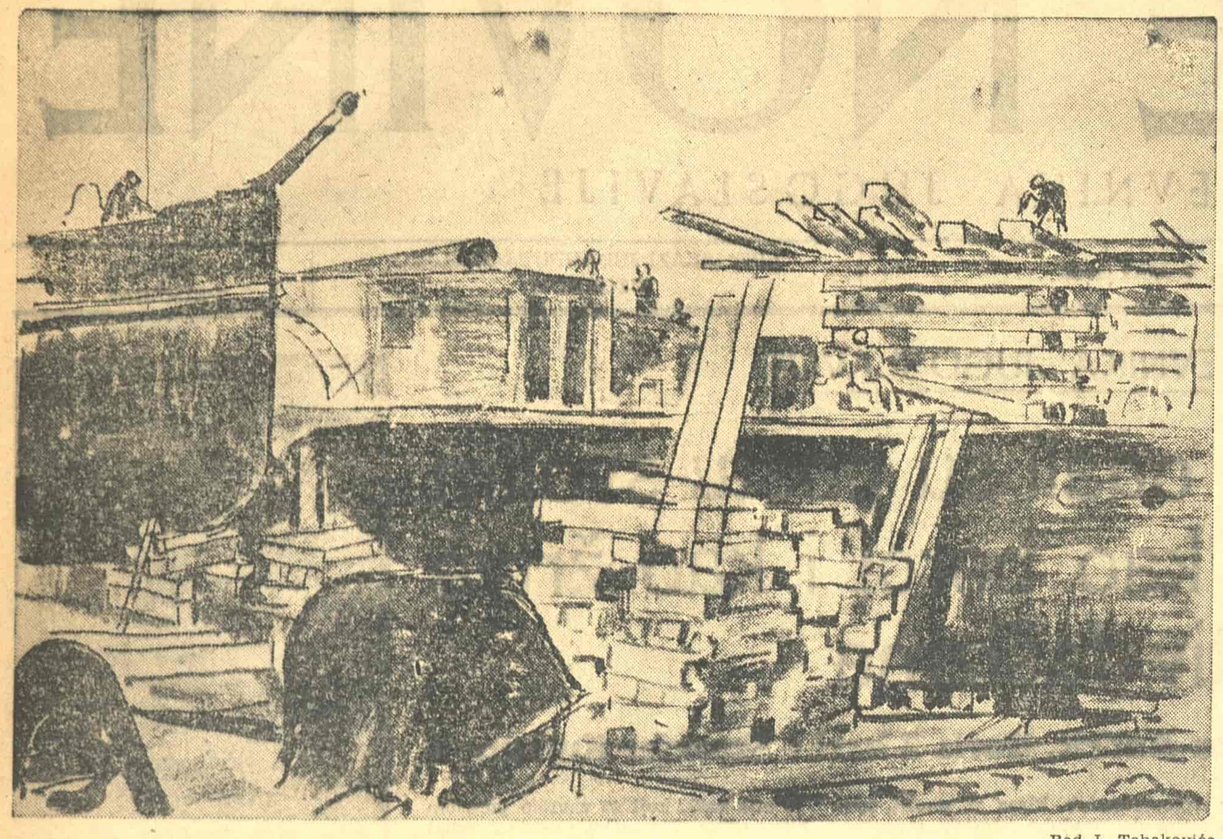

Rad I. Tabakovića

ČEHOSLOVAČKA

Kulturni razvoj u preporođenoj Čehoslovačkoj

Februarski događaji u Čehoslovačkoj likvidirali su uticaj reakcionarnih elemenata kako na političkom i ekonomskom tako i na kulturnom polju i stvorili uslove za puni razvoj stvaralačkih snaga u svim granama kulturne delatnosti. Od februara do danas sproveden je već čitav niz značajnih mera koje čehoslovačkim kulturnim radnicima pružaju široke mogućnosti za rad na stvaranju prave narodne kulture, na podizanju kulturnog nivoa širokih narodnih masa.

REŠENOST UMETNIKA DA SVE SVOJE SNAGE STAVE U SLUŽBU NARODA

Čišćenjem umetničkih, prosvetnih i naučnih udruženja, ustanova i institucija od protivnarodnih elemenata otstranjene su prepreke koje su oni sami stvarali trudeći se da kulturu izoluju od naroda. Književnici koji su bili podeljeni u nekoliko grupa, ujedinjuju se sada idejno na platformi narodno-demokratskih načela proklamovanih programom preporođenog Narodnog fronta i vlade Klementa Gotvalda. Njihova rešenost da svoje snage stave u službu narodu došla je do izražaja prvo na Kongresu mladih pisaca, a zatim na velikom Kongresu narodne kulture. Organizaciono njihovo se ujedinjenje ispoljava u likvidaciji pojedinih grupa i udruženja i stupanja svih istinski naprednih pisaca u Sindikat češkiih književnika. Iskrena težnja kulturnih radnika da što prisnije i neposrednije sarađuju s radnim narodom na izgradnji socijalizma, ogleda se takođe u tome što se pojedina udruženja, kao Udruženje filmskih radnika, Udruženje reproduktivnih umetnika i druga uključuju u čehoslovačke sindikate.

MATERIJALNO OBEZBEĐENJE KULTURNIH RADNIKA

Učinjeni su takođe prvi koraci za materijalno obezbeđenje kulturnih radnika. Autorska poslovnica dodeliće milion i po dinara kompozitorima kao pomoć za nabavku notne hartije, za prepisivanje nota itd. Likovni umetnici osnovali su svoju zadrugu »Tvar«, koja će imati isključivo pravo prodaje njihovih dela. U tome cilju, zadruga će u Pragu i drugim većim mestima Čehoslovačke otvoriti stalne izložbe i prodavnice.

Vlada i Narodni front pružaju kulturnim radnicima u njihovom stremljenju svestranu podršku i sa svoje strane doprinose demokratizaciji kulture. Pri Centralnom akcionom odboru Narodnog fronta obrazovana je Kulturna komisija u kojoj su zastupljeni istaknuti umetnici i naučnici. Za pretsednika izabran je književnik Jan Drda, a za potpretsednika prorektor Praškog univerziteta dr Jan Mukaržovski. Vlada je u svom martovskom zasedanju donela Zakon o jedinstvenoj školskoj nastavi i Zakon o pozorištu, čija su usvajanja protivnarodni elementi sprečavali čitave dve godine. Zakon o jedinstvenoi školskoj nastavi, koji će se sprovesti u život početkom naredne školske godine, otstranjuje klasni sistem u školi i uvodi obavezno besplatno školovanje dece od 6 do 11 godina u narodnoj, a od 11 do 15 godina u jedinstvenoi nižoj srednjoj školi. Viša srednja škola deli se na gimnazije i stručne škole. Pohađanje Više stručne škole obavezno je za učenike u privredi i za zemljoradničku omladinu. Svršenim učenicima ovih škola pruža se, kao i apsolventima gimnazija, mogućnost za prelazak na univerzitet i druge visoke škole. Zakon postavlja pred škole zadatak da vaspitavaju nacionalno i politički svesne građane narodno-demokratske države, hrabre branioce otadžbine i odane zaštitnike radnog naroda i socijalizma.

POZORIŠTE, RADIO, FILM

Zakon o pozorištu otstranjuje špekulante iz pozorišnog života i stavlja pozorište pod kontrolu države. Na rukovodećim mestima u pozorištima mogu biti samo umetnici. Na osnovu odredaba ovog zakona obrazovani su već pri Ministarstvu prosvete Pozorišni savet i Dramaturški savet, a pri Ministarstvu informacija komisija za propagandu pozorišta. Obrazovanje ovih institucija u kojima se nalaze istaknuti pozorišni radnici, pretstavlja jemstvo da će pozorište stvarno biti kulturna ustanova i da se neće rukovoditi profiterskim interesima, kao što je to dosad često bio slučaj.

Pri Ministarstvu informacija obrazovano je Odeljenje za propagandu umetnosti sa zadatkom da širi i propagira umetnička dela, pozorišna, muzička i likovna, kao i da se stara o kulturnom nivou raznih ustanova za razonodu. Odeljenje ima pet otseka: pozorišni, muzički, za likovnu umetnost, za masovne kulturne akcije i za razonodu naroda.

Radio i film, koji su još ranije bili nacionalizovani, potpali su sada direktno pod operativno rukovodstvo Ministarstva informacija. U toku su pripreme za obrazovanje Državnog ansambla narodnih igara. Vlada radi takođe na Zakonu o nacionalizaciji štamparija i grafičkih preduzeća, a sprovešće se reforme i u izdavačkoj delatnosti, kojom će ubuduće moći da se bave samo država, naučne, umetničke i prosvetne institucije, kao i masovne organizacije.

RAD NA KULTURNOM UZDIZANJU NARODNIH MASA

Rad na uzdizanju kulturnog nivoa širokih narodnih masa postavilo je sebi i Ministarstvo poljoprivrede, koje je prihvatilo inicijativu Sindikata književnika za osnivanje kulturnih društava po selima. U mnogim selima društva su već organizovana, koja vrše pripreme za izgradnju domova kulture. Prema planu ministarstva do 28 oktobra treba da se obrazuje 3000 kulturnih društava sa pola miliona članova. Ministarstvo takođe priprema pokretne bioskope i izložbe knjiga i likovne umetnosti.

Ministarstvo prosvete prihvatilo je predlog Kongresa narodne kulture i već vrši pripreme za podizanje reprezentativne zgrade Narodne galerije, koja će primiti u svoje prostorije oko 8.000 slika, 2000 skulptura i preko 120.000 grafičkih radova dosada rasturenih po raznim prostorijama i skladištima.

Vlada Klementa Gotvalda potpomaže razvoj i širenje kulture znatnim materijalnim sredstvima. Sada se radi na osnivanju Kulturnog fonda, iz čijih će se sredstava izdavati umetnička i naučna dela. Već je odobren iznos od 4 miliona kruna za štampanje prve serije čeških klasika, čija će se dela razdeliti mesnim i sindikalnim bibliotekama. Deset miliona kruna određeno je za nabavku kinoaparatura, radioaparata i biblioteka za preduzeća, a milion kruna za izdavanje reprodukcija slika čeških likovnih umetnika za potrebe škola.

Staranje narodno-demokratske Čehoslovačke za razvoj kulture, umetnosti i nauke izraženo je u novom Ustavu, koji će svečano biti proglašen 9 maja. Sloboda stvaranja i zaštita kulturnih vrednosti obezbeđena je članom Ustava u kome se kaže da je sloboda stvaralačkog duhovnog rada zajemčena.

Kulturne vrednosti stavljene su pod zaštitu države. Država, koja će se brinuti da one postanu pristupačne svima, pružaće podršku nauci i umetnosti u interesu razvoja narodne kulture, napretka i blagostanja. Država će se naročito starati o tome da se kulturnim radnicima obezbede odgovarajući uslovi za njihov rad.

O. Č.

★

Sindikat čeških književnika priredíće u oktobru u Pragu Kongres slovenskih pisaca, na kome će se razmotriti pozitivne tekovine slovenske literature u prošlosti, njen odnos prema savremenim događajima, društvena funkcija književnosti, zadaci književne kritike, kao i saradnja slovenskih književnika. U inicijativnom odboru za saziv Kongresa zastupljeni su najistaknutiji češki i slovački književnici.

RUMUNIJA

Protest Saveza sindikata umetnika, pisaca i novinara Rumunije

Savez sindikata umetnika, pisaca i novinara Rumunije uputio je pretsedniku monarhofašističke vlade Grčke Sofulisu protestno pismo povodom smrtne presude koju je preki sud izrekao nad Beatom Kikicis, ženom naučnika Kikicisa, pretsednika Društva Grčka-SSSR. Šesnaest hiljada rumunskih umetnika, pisaca i novinara zahteva u svom pismu da se u ime visokih vrednosti ljudske civilizacije, u ime mira i napretka poništi ova čudovišna presuda, izrečena nad jednom ženom samo zato što ona zastupa ideale slobode i progresa.

• **Najveća knjižara u Bukureštu**, »Librarija noastra« («Naša knjižara«), otvorena je i nedeljom pre podne kako bi se radnim ljudima omogućilo da toga dana razgledaju nova izdanja knjiga i časopisa. U prostranim, udobnim salonima, osoblje knjižare, pisci i kulturni radnici pružaju posetiocima iscrpna obaveštenja o publikacijama i o kulturno-umetničkim pitanjima.

• **Preko sedamdeset domova kulture** otvoreno je u Bukureštu. Umetničke ekipe Društva za narodnu kulturu redovno daju priredbe po domovima. Samo u toku jedne nedelje ove priredbe posetilo je preko 30 hiljada lica.

FRANCUSKA

Godišnjica smrti Sare Bernar

Povodom dvadesetpetogodišnjice smrti Sare Bernar francuska štampa objavila je niz napisa o životu i umetničkom radu ove velike tragetkinje. U članku koji je objavio list »Les lettres francaises« napominje se da su nemački fašisti, po ulasku u Pariz, izbrisali ime Sare Bernar sa pozorišne zgrade koja je već decenijama nosila ime ove slavne dramske umetnice.

POLJSKA

Zbližење između pisaca i čitalaca

Najveća poljska izdavačka zadruga »Czytelnik« organizovala je u toku poslednjih nekoliko meseci u celoj zemlji 117 priredbi uz učešće najistaknutijih poljskih pisaca. Sastanci su imali cilj — zbližење između pisaca i čitalaca. Književnici su u referatima izložili svoja iskustva iz književnog stvaralačkog rada, a posle referata razvijale su se opširne diskusije. Na sastancima učestvovalo je 18 autora i 41.219 čitalaca. U martu ove godine, nekoliko desetina istaknutih poljskih pisaca otišao je u razna sela i u njima provelo više dana. Ova putovanja imala su cilj da se i u najudaljenijim krajevima zemlje organizuju književne večeri sa diskusijama, a sem toga, da se upoznaju želje i potrebe seoske čitalačke publike. Prikupljeni materijal poslužiće kao osnov za zakon o bibliotekama koji je u pripremi.

★ **Nedavno je u Poljskoj izišla knjiga** Stanislave Sowinske »Godine borbe«. Autor je radnica u jednoj predionici u Lođu, a kao aktivan član Narodne garde (podzemne vojne organizacije za vreme okupacije), istakla se u borbi protiv okupatora. U knjizi su opisane borbe Narodne garde.

BUGARSKA

»Literaturen front« o Jugoslovenskom dramskom pozorištu

O Jugoslovenskom dramskom pozorištu doneo je »Literaturen front« članak Ar.e Kamenove. U članku se govori o visokom kvalitetu glume naših glumaca, a naročito se ističe zalaganje direktora pozorišta Eli Fincija i glavnog reditelja Bojana Stupice. Članak se zadržava i na velikom interesovanju i pažnji koju naši istaknuti književnici i kulturni i naučni radnici poklanjaju Jugoslovenskom dramskom pozorištu.

Sedam nagrada po 30.000 leva predvideo je Savez bugarskih pisaca za književna dela iz 1947 godine i odredio žiri koji sačinjavaju za prozu: St. Zagorčinov, Ivan Ruž i P. Dančev; za poeziju i dramu: D. Pantelejev, L. Tenev i St. Karolev; za dečju književnost: Ran Bosilek, A. Karalijčev i D. Gundov; za prevode i kritiku: D. B. Mitov, B. Delčev i E. Petrov.

AMERIKA

Američki pisac Fast o slobodi književnog stvaranja u Sjedinjenim Američkim Državama

Hauard Fast (Howard Fast), jedan od najpoznatijih savremenih američkih književnika, objavio je dosad dosetak, većinom istoriskih, romana sa temama iz oslobodilačkog i građanskog rata, kao i iz savremenog života Amerike. Prevođen je na više jezika.

U svojim romanima Fast evocira slobodarske tradicije Amerike, slika velike karaktere demokrata i narodnih boraca, kao i ideale kojima treba težiti. Njegove knjige dostižu milionski tiraž.

Fast živo učestvuje u društvenom i kulturnom životu svoje zemlje. U časopisu »Nju mases« on je nedavno pokrenuo diskusiju o zadacima književnika i ukazao na zadatke narodnih književnika. Fast je poveo odlučnu borbu protiv razornih uticaja raznih formalističkih i dekadentnih pravaca, čiji su glavni zaštitnici — imperijalistički krugovi u Sjedinjenim Američkim Državama.

Krajem 1943, Fast je napisao brošuru o maršalu Titu koja je doživela ogroman tiraž i bila prevedena na niz jezika. U javnom životu, kao književnik i publicista, Fast je učestvovao i učestvuje u svim demokratskim manifestacijama.

Kao član Inicijativnog komiteta za pomoć španskim rodoljubima Fast je bio pozvan pred senatski Komitet za ispitivanje antiameričke delatnosti. Ali on je odbio da pred tim komitetom da iskaz. Zbog »uvrede nanesene Senatu« osuđen je na zatvor. Njegova knjiga »Citizen Tom Paine«, o Tom Penu, ideologu američke revolucije, uklonjena je, naročitom naredbom, iz svih školskih biblioteka u Njujorku i Detroitu.

Pre izvesnog vremena čehoslovačko izdavačko preduzeće »Svoboda« obratilo se jednoj poznatoj američkoj literarnoj agenturi s molbom da mu uputi ugovore za dalje štampanje Fastovih dela. Verovatno u nameri da onemogući izdavanje Fastovih knjiga u Čehoslovačkoj, agentura je postavila neprihvatljive platežne uslove. Na primedbe preduzeća »Svoboda«, američka agentura odgovorila je sa cinizmom da se ionako ne može očekivati veći uspeh u izdavanju Fastovih knjiga u Čehoslovačkoj. Izdavačko preduzeće poslalo je odmah Fastu kopiju tog pisma, odbijajući provokatorski manevar, kojim se američka agentura poslužila u svojoj trgovačkoj korespondenciji. U svome propratnom dopisu čehoslovačko izdavačko preduzeće uverava Fasta da se baš u Čehoslovačkoj njegove knjige mnogo čitaju i da će i dalje biti izdavane, iako se u Sjedinjenim Američkim Državama zabranjuju. Fast je odgovorio pismom, koje je napredni čehoslovački časopis »Tvorba« objavio u svom broju od 14 aprila ove godine. Pismo glasi:

Dana 1 aprila 1948.

Poštovana gospodo!

Ne mogu Vam iskazati koliko sam se stideo i ljutio kada sam pročitao pismo koje Vam je uputila moja agentura. Treba da shvatite da to pismo potiče od zastupnika, a ne od mog izdavačkog preduzeća. Pismo je poslala literarna agentura, velika firma literarnih posrednika: to je forma, koju je gotovo prinuđen da upotrebljava svaki onaj ko je u Americi pisac po profesiji.

Verujte mi, molim Vas, da me ne morate ubeđivati o kvalitetima čehoslovačke demokratije. Znam, čak suviše dobro znam, šta znači narodna demokratija, kao i to šta ste preživeli dok ste je dobili. To što pišete u svome dopisu, istina je; ovde u Americi vodi se kampanja protiv mojih knjiga, spaljuju ih i otstranjuju iz javnih biblioteka. Nedavno je bio otpušten jedan istaknut činovnik s doka za izgradnju ratnih brodova (Naval Constuction Yard) u Broklinu, zato što je rekao da je čitao knjige Hauarda Fasta, a to se ovde u Americi smatra skoro za zločin! U sve više i više gradova moje se knjige stavljaju na indeks i ljudi iz vladinih ureda moraju javno da se opravdavaju što su nekada pročitali neku od mojih knjiga, ili što su je imali u svojoj biblioteci. Toliko za upoređenje slobode štampe u našoj i Vašoj zemlji.

Bio bih Vam veoma zahvalan, ako biste mi u sledećem pismu uputili neke vesti o tome kako su moje knjige primljene u Čehoslovačkoj.

Mi ovde nemamo skoro nikakvih literarnih vesti iz Čehoslovačke, već samo laži i klevete. Za sve vesti koje mi uputite, biću Vam veoma zahvalan.

Vaš poziv, da dođem na jesen u Čehoslovačku, ako budem mogao, iskreno me obradovao. Nadam se, da ću tada već biti na slobodi. Krajem maja ili početkom juna, moram naime da idem u zatvor, radi izdržavanja kazne, prema presudi federalnog suda, zato što sam antifašista. A ta presuda praktično znači da više ne bih smeo pisati. To će im — mislim — teško poći za rukom, ukoliko im ne pođe za rukom da me na neki drugi način potpuno ućutkaju.

Ponovo ponavljam, da za mene pretstavlja veliko ohrabrenje što ljudi u Vašoj zemlji stalno pozdravljaju i čitaju moje knjige.

Srdačan pozdrav,

Hauard FAST

VRHUNAC SAMARIĆANSTVA

— Ako nećeš milom...

Rad J. Kušanića

„Sloboda" umetničkog stvaranja u Holivudu

Holivud leži na zapadu severne Amerike. Jedan deo sirovina, koje su mu potrebne za proizvodnju, leži mnogo hiljada kilometara istočno, na drugoj strani kopna, u Njujorku.

U pitanju su literarne sirovine, knjige, koje izlaze u velikim njujorškim izdavačkim kućama, pozorišni komadi, koji se igraju na Brodveju.

Holivudske firme imaju zbog toga svoje filijale za nabavku literarnog materijala u poslovnom centru Njujorka. ...U stručnim krugovima zovu te filijale Eastern story departements, Istočna literarna odeljenja. Nedavno je izišla statistika o poslovanju tih odeljenja za godinu 1947: na njujorškoj književnoj pijaci ona su kupila ukupno 14 pozorišnih komada i 60 romana i proznih dela.

To je malo. Malo, ako se pomisli da će samo jedan deo tog književnog materijala biti prenesen na filmsku pantljiku i da godišnja proizvodnja holivudskih firmi dostiže do 500 filmova. Izgleda da je literarni materijal prikladan u celini za film tako redak kao platina ili uranijum. Potrebno je obraditi velike količine rude da bi se dobilo samo nekoliko grama »plemenitog metala«. Trebalo je kroz ruke stručnjaka tih literarnih Istočnih odeljenja da prođe 29.000 knjiga da bi se pronašlo 78 komada podesnih za filmsku obradu — što u procentima iznosi 0,3.

Ne ide lako s nabavkom filmskih sižea. Ima i Holivud svojih briga. O njima govori njujorški dopisnik jednog velikog holivudskog filmskog časopisa u članku pod naslovom: »Tržište romana za film veoma je slabo«. On piše: »Filmski studiji žele danas više nego išta romane koji beže od stvarnosti — escape novels — laki materijal, čiji je jedini cilj da zabavlja i koji ne nosi u sebi nikakvu socijalnu ili političku poslanicu«.

Zar veći deo tih 29.000 literarnih radova ne odgovara, po svome karakteru, želji holivudskih studija? Naravno, on odgovara. Samo što je on tako slabog kvaliteta, toliko rđav plagijat rđavih plagijata, da za holivudske kupce nije pogodna roba.

Ima u Njujorku i bolje književne robe. Ali ona opet nije za Holivud iz drugih razloga: »Današnji mladi književnici, pod utiskom uznemirenosti u svetu, unose, svesno ili nesvesno, političke i socijalne motive u svoja dela, kojima, kako se smatra u Holivudu, nema mesta na platnu zabave«. Međutim, njujorška literarna odeljenja otkupila su za svoju holivudsku centralu ipak nekoliko knjiga s »političkim i socijalnim motivima«. Između ostalih, otkupila su knjigu »Bio sam u Staljinovom gvozdenom obruču špijuna«, po kojoj se već pravi film »Iza gvozdene zavese«. U ovakvim slučajevima, dakle, ne smetaju »politički i socijalni motivi«, pa će ih Holivud i projicirati na »platnu zabave«. Takve »političke i socijalne motive« Holivud čak najbučnije reklamira.

★

Pune kase — box office — vrhovni su arbitar holivudske umetnosti. Za one koji su izabrali sebi za geslo izreku »ars gratia artis« »umetnost je sama sebi nagrada« — nema priznatijeg filmskog kritičara od dolara koje film donosi. Prema tom dolarskom merilu filmske kompanije sklapaju ugovore s piscima, glumcima i režiserima i određuju visinu honorara. Jedan od najvećih uspeha »box office-a« u prošlogodišnjoj sezoni bio je film »Crossfire« (»Unakrsna vatra«) kompanije RCO. To je film protiv antisemitizma. Junak filma — novinar i nejevrejin — izdaje se za Jevrejina, da bi ispitao kako stoji s antisemitizmom u Sjedinjenim Američkim Državama. Na njegovo sve veće iznenađenje on doživljuje kako odnosi raznih ljudi prema njemu postaju sve hladniji. Film je doneo rekordne pare. Pa ipak RCO kompanija otpustila je režisera filma Dmitrika. Pune kase u jednom slučaju ipak nisu najviši sudija za vrednost jednog filmskog stvaraoca: u slučaju kada ovaj ima odvažnosti da kaže istinu. Dmitrik je imao hrabrosti da je kaže. Zbog toga je morao biti otpušten, iako je njegov film punio kasu.

T. B.

Nekoliko podataka o kulturno-prosvetnom radu u Bosni i Hercegovini

»Pregled«, sarajevski mesečni časopis za politička, ekonomska i kulturna pitanja, objavljuje u svome trećem broju, pored ostalih priloga, i članak Đ. Pejanovića »Stanovništvo Bosne i Hercegovine za poslednjih 100 godina«. U članku se, na osnovu zvaničnih i privatnih popisa iz vremena turske i austriske vladavine, kao i bivše Jugoslavije, daje statistički pregled o brojnom stanju stanovništva Bosne i Hercegovine (prema nacionalnoj i verskoj pripadnosti) za poslednjih sto godina (od 1840 do 1940). U istom broju časopisa »Pregled« objavljen je članak Aleksandra Solovljeva o verskom učenju »Bosanske crkve«, u kome se zaključuje, na osnovu analize spomenika srednjevekovne bosanske književnosti, da je takozvana »Bosanska crkva« od XIII do XV veka bila zaista jeretička, odnosno bogumilska, odlučno orijentisana kritički prema zvaničnim učenjima pravoslavne i katoličke crkve. Tim svojim zaključcima pisac istovremeno pobija ranija shvatanja i hipoteze o »zagonetnosti Bosanske crkve«, i o Bosanskoj crkvi kao »pravovernoj« (pravoslavnoj ili starokatoličkoj), koje su često bile zastupane u toku poslednjih 25 godina.

U svome kulturnom pregledu časopis donosi izveštaj sa Savetovanja kulturno-prosvetnih rukovodilaca sindikalnih organizacija Bosne i Hercegovine koje je nedavno održano u Sarajevu. U tome osvrtu ističe se da su sindikalne organizacije Bosne i Hercegovine postigle prošle godine znatne uspehe na kulturno-prosvetnom polju — na poboljšanju rada kulturno-prosvetnih aktivista, u idejno-političkom radu i na kulturno-umetničkom polju. Ovi uspesi uticali su i na sve jaču mobilizaciju radničke klase Republike za izvršenje zadataka Petogodišnjeg plana. U Bosni i Hercegovini postoji danas 30 radničkih kulturno-umetničkih društava i više samostalnih grupa sa oko 10.000 članova, od kojih su 2.202 aktivna, iz čega se vidi da je umetnički rad popularan među radnicima. Dosad je u Bosni i Hercegovini osposobljeno 25 radničkih klubova i 246 crvenih kutića, otvoreno 7 stalnih radničkih bioskopa i nabavljena 4 pokretna. Na kraju članka ističe se potreba za konkretnom razradom planova u radu sindikalnih organizacija, jer će se samo planiranjem moći jasno odrediti osnovni zadaci, predvideti sredstva i rokovi za njihovu realizaciju, uvesti bolja evidencija i sistem, i podići odgovornost u radu.

Skica M. Zlamalika

Albanski književnik Aleks Ćaći u Beogradu

Na poziv Saveza književnika Jugoslavije doputovao je ovih dana u Beograd albanski književnik Aleks Ćaći da prisustvuje prvomajskim svečanostima. Književnik Ćaći posetio je gradilište Novog Beograda i prisustvovao otkrivanju spomen ploča palim jugoslovenskim piscima u borbi protiv fašizma.

Poema za decu Branka Ćopića

„Armija, odbrana tvoja"

Milan BOGDANOVIĆ

Problem pisati za decu jedan je od onih koji je uvek na dnevnom redu, živ i otvoren pod svima životnim i društvenim uslovima. Ali se ne postavlja i ne rešava uvek na isti način, danas kao i juče. U stanjima koja teže da u čoveku ograniče i sputaju osećanje o ljudskome pravu i da u njemu narkotiziraju volju da ga i ostvari, literatura za decu uglavnom je jedno od sredstava da se ljudskoj biljci ne dopusti da potegne, već u prvom raščenju, sve životne sokove. Pod njenim uticajem, mlado ljudsko biće vrlo lako može da zakržlja, kao pod staklenim zvonom, u svima kvalitetima koji mu izražavaju ličnu snagu i vrednost. Zato je stara pedagogija, dogmatična i pedantna, i težila da od dece otstrani pravu poeziju, pa prema tome i pesnika, koji bi baš na te kvalitete mogli okrepljujući delovati. Ona je literaturu za decu pretvorila u suvu i sumornu didaktiku, koja na dete utiče da izraste u onakvo tzv. »etičko biće«, koje će se podvrgnuti konformističkom moralu poslušništva.

I zato literatura za decu ranijih vremena i ne može da pokaže mnogo značajnih pravih književnih dela, niti da se pozove na veliki broj pravih pesnika. »Robinsona Krusoe« deca su otela i prisvojila, iako on nije za njih bio napisan. A naš Zmaj je sa tako istrajnom ljubavlju i sa toliko nadahnuća pisao o deci i za decu, da ih je sam i neodoljivo privukao svojoj poeziji, kao jednoj od najlepših čari detinjstva. Ukoliko, dakle, nekadanja literatura za decu i može da pokaže vedrih i nadahnutih trenutaka, tu je uvek intervencija pesnika osetna i vidna.

Ali kad slobodno društvo hoće da od deteta izgradi sebi svesnog građanina, kome će da razvije sve lične kvalitete, maštu, volju, odlučnost, inicijativnost, istrajnost, i da ga upravo time načini pouzdanim i čvrstim elementom zajednice, onda prava i zdrava poezija mora da odigra vrlo uticajnu pedagošku ulogu. Socijalizam danas otkriva pedagoge koji su pesnici u opštenju sa decom. A poeti, sa svoje strane, motiv deteta sve jasnije osećaju i razrađuju kao prvorazrednu inspiraciju, kroz koju se detetom oduševljavaju ne kao lepom rumenom lutkom, već kao mladom ljudskom snagom u porastu, koja slobodnu zajednicu osvežava, obezbeđuje, produžava u budućnost i u trajnost. I zato je sasvim shvatljivo što se i u našoj savremenoj poeziji motiv deteta sve sadržajnije javlja i tretira najtoplijom poetskom pažnjom. Poezija o našoj deci danas i za nju postaje sve češće negovani poetski vid i potrebno je pratiti je sa svom budnošću, tretirati je i načelno, i praktično o njoj govoriti u rasmatranju već postignutih rezultata.

Jedan takav dobar rezultat pretstavlja i poema za decu o našoj Armiji, koju je nedavno objavio Branko Ćopić. Ćopić je jedan od naših pesnika koji sa punom ljubavlju ovaj poetski vid neguju. On je istovremeno i jedan koji za ovu poetsku vrstu ima izvrsnih uslova već i u samim svojim osnovnim stvaralačkim kvalitetima. Od njih su doista neki kao po meri poručeni za ovaj poetski oblik. Živa mašta Branka Ćopića, koja ne izlazi iz granica realno pojmljivoga, toplo i uzbudljivo vezuje decu za stvarnost, a njegov dar da poetski ispriča motiv, najneposrednije podržava budnom radoznalu dečju pažnju da se shvati smisao i uspostavi odnos prema sadržaju.

Osim toga, i naročito, Ćopićev nesumnjivi smisao za humor, koji je kod njega, uopšte uzev, jedan vrlo pozitivni kvalitet, ovde postaje upravo dragocen element. Što dete kroz osmeh primi, najdublje i najtrajnije se u njemu utisne, najprisnije se usvoji, i tako onda najaktivnije i dejstvuje u formiranju prvih sudova i prvih ličnih određivanja prema životu i prema stvarnosti. Samo reč i slika i sugestija koja detetu izmami osmeh na usnama može da pokrije i obesnaži i poslednji trag didaktičnoga, koji ostane vidan i u ponekom dobro nadahnutom stihu za decu. A didaktični akcenat je u dečjoj pesmi onaj koji dete najteže prima, koji ono upravo odbija da primi, kao neukusnu medicinu, i koji zato ozbiljno otežava i samoj pesmi da u njemu pozitivno, aktivno dejstvuje. A ako se pesma koju dete primi ne pretvori u aktivno dejstvo, ona prestaje da bude u višem smislu edukativna, osvetljujuća u prvim koracima deteta u život i društvo, u zakone čoveka i zajednice. Ona tada nije plodonosan činilac za njegovu svest.

Poema Branka Ćopića o našoj Armiji raspolaže tom poetskom ubedljivošću. Ona je data u živom i lakom tonu, i kao ritam i kao ekspresija, privlačna je za detinje uho, pristupačna detinjem pojimanju, sugestivna na maštu, svojtljiva elementima humora kojima je prožeta, simpatična za dete kao čovek kome ono odmah hoće da prihvati ruku i da se njome da povesti. Bilo da je samo čita, ili da je od drugoga sluša, dete će ovu poemu intenzivno doživljavati, čak i tamo gde ne bi sve odmah pojimalo. Ova poema raspolaže glavnim osnovnim kvalitetom pesme za decu: da joj dete može od prve poverovati.

Za našega današnjeg pesnika koji hoće poetski da deluje na decu, ovo je upravo i najvažnije. Danas se naš pesnik ne može ni deci obraćati, a da im ne kazuje i izvesnu idejnu sadržinu. Idejnost je danas tako isto neobilazan uslov za dečju pesmu kao i za svako drugo poetsko stvaranje. Kroz prve poetske motive koje doživljuje, dete mora da se ne samo lično oplemenjuje, produbljuje osećajno i podiže u ukusu, nego i da se pravilno idejno orijentira na zajednicu, na stvarnost, na njene zakone, na njene imperative. Društvo koje izgrađuje svoj viši oblik, koje revolucionarno ostvaruje socijalizam, mora da i nosioce svoje budućnosti od prvih njihovih misli i osećanja vezuje za sebe i socijalistički opredeljuje. U poemi Branka Ćopića dat je dobar primer kako pesnik tu ulogu, koja je njemu znatnim delom i namenjena, može ubedljivo, poetski sugestivno, umetnički uobličeno da izvrši.

U ovoj poemi Branko Ćopić obrađuje za decu jedan od najznačajnijih i najsadržajnijih motiva našeg novog života. On ovde otkriva pred decom našu Armiju u obliku i značenju koje ona danas ima. Nekada se motiv vojske nije mogao ne vezati za neizbežne militarističke atribute, koje je ona uslovljeno nosila u sebi. Ako se o vojsci imalo nešto i deci reći, ona je pred njihovu maštu i osećanje kazivana i prikazivana u oblicima koji je uznose kao neku izuzetnu moć, kao poziv i posao koji u sebi skriva neke romantično viteške kvalitete, kao zanimanje koje otvara pustolovne mogućnosti koje se uzdiže nad stvarnošću i u njoj se postavlja i primenjuje kao svemoćna sila koja je, tako reći, sama sebi cilj. Pojam vojske je nekad u deci budio apstraktne ratničke apetite, jedna slavoljubivost koja se zaslužuje ubijanjem, osvajanjem i otimanjem. Iz takvih osećanja, rodoljubivost je bila prilično isključena. Dečja mašta se, osim toga zanosila vojskom i uticajem nekih njenih spoljnih oznaka, koje pred dečjim očima šimerično svetlucaiu i varljivo ih omamljuju. Sablja, puška, top, kalpak, konj, mamuze, uniforma i njeno detlićsko šarenilo — to su bili elementi preko kojih se detinja pažnja, radoznalost i fantazija za vojsku vezivale, potstičući u njemu nezdrave želje za avanturističkim vojničkim doživljajima.

U poemi Branka Ćopića od svega toga nema ni traga. Armija je ovde pred detinju svest osvetljena u onim kvalitetima koji joj daju i određuju njen novi, narodni karakter, u tumačenjima i slikama koje je djeci približuju, da je vide u samoj stvarnosti, sebi prisnom i dragom kao što su i svi bliži i dalji stvarni krugovi u kojima dete živi i život doživljuje. Kao i porodicu, kao i školu, kao i drugarstvo, kao likove koje svakodnevno sreta, kao saznanja i iskustva koja prirodno i intimno prima, tako i Armiju u ovoj poemi dete doživljuje samo kao jedan dalji, viši, a isto tako blizak i prisan krug, tesno povezan sa životom, sa čitavim svetom u kome ono živi, kao jedno novo svoje saznanje, jedno novo svoje iskustvo o stvarnosti, o zajednici, o narodu. Ono ovde Armiju pojima kao snagu koja je borbom stvorila slobodan život u kome naše novo dete izrasta, i koja je spremna da istom tom herojskom borbom taj život i brani. Dete se ovom poemom za Armiju vezuje poverenjem i ljubavlju, iza čega prirodno dolazi divljenje. Pojam o slavi, želja za slavom, koji su kod deteta vrlo živi potsticaji, ovde gube svaku apstrakciju, svaku pustolovnu boju, i pretvaraju se u osećanje i svest da je najveća slava istrajno i hrabro biti odan domovini, za nju raditi, za nju se boriti.

Ćopić je, dajući Armiju kao pojam odbrane svega što realno i konkretno dete može da shvati najdragocenijim, od svoje igračke do rodne zemlje, istovremeno dao i istoriju Armije, njen ne manje realni i konkretni postanak i razvoj, zakonitu uslovljenost da se javi i osnaži u najtežoj borbi koju su naši narodi imali da izdrže, u odbrani slobode i osvojenju novog slobodnog života. Tako dete kroz ovu poemu ulazi postepeno u istoriju i same narodne, oslobodilačke i revolucionarne borbe, zbližava se i sprijateljuje sa pojmovima preko kojih se ona danas tumači, prolazi kroz sve njene peripetije, doživljuje čitav njen tok kao uzbudljivu i uticajnu poetsku priču. Ono se ovdje kroz poeziju upućuje da razume, usvoji i zavoli sve tekovine koje je naša Armija kroz narodnooslobodilačku borbu ostvarila, od bratstva i jedinstva do današnje socijalističke izgradnje zemlje. Taj drugi sadržajni karakter ove poeme je ne manje u njoj idejno važan i ne manje poetski ubedljivo ostvaren.

U čitavom našem novom poetskom stvaralaštvu za decu, Ćopićeva poema »Armija, odbrana tvoja« nesumnjivo je jedan od najboljih rezultata, možda i najbolji. Bilo bi doista izlišno tragati sad u njoj za nekolikim trenutnim ritmičkim i stilskim sinkopama, gde se poletna poetska ekspresivnost za momenat pokoleba ili izgubi dinamiku, ili gde neka slika nije baš najsrećnije adekvatna. Koje prirode ta mesta mogu da budu, osvetliću samo jedinim primerom. Čini mi se da je neadekvatno danas i kao slika, jer slika se detetu uvek duboko zareže u sećanje, za cev topa, našeg topa, topa naše Armije, metaforično reći da je »njuška«. Taj ironičan prizvuk humoristično destvuje, ali možda malo i negativno. Ali osećam i sam da su i ovakve primedbe pomalo hiperkritične. Jedina ozbiljna sumnja bi se mogla postaviti pitanjem, da li je onaj drastično tragičan kraj u poglavlju »Mali heroji« pedagoški opravdan. Jasno je da od našeg današnjeg deteta ne treba kriti potrebu i nužnost samopožrtvovanja, pa i stradanja u požrtvovanju. Ali da li u ovako duboko dirljivom i rastužujućem tonu i akcentu?

Međutim, takve retke trenutke pod malim znakom pitanja pokrivaju i utiču da se zaborave doista mnogi dobri, ponekad i izvrsni poetski akcenti kojima ova poema destvuje. Ima u njoj stihova i kroz stih ubedljivo izraženih sugestija, poletnih poziva rodoljubivosti, potsticaja da se bude hrabar i odan i koristan, koji će dete za sav život zapamtiti, kao što uvek pamti trenutke koji su mu nešto novo i značajno otkrili. To je poetski naročito sugestivno ostvarivano u poglavlju »Sedam ispita«:

Krvav je čekao ispit
Svakoga našega sina:
Smrt je pitanja davala,
Ocjene — Domovina.

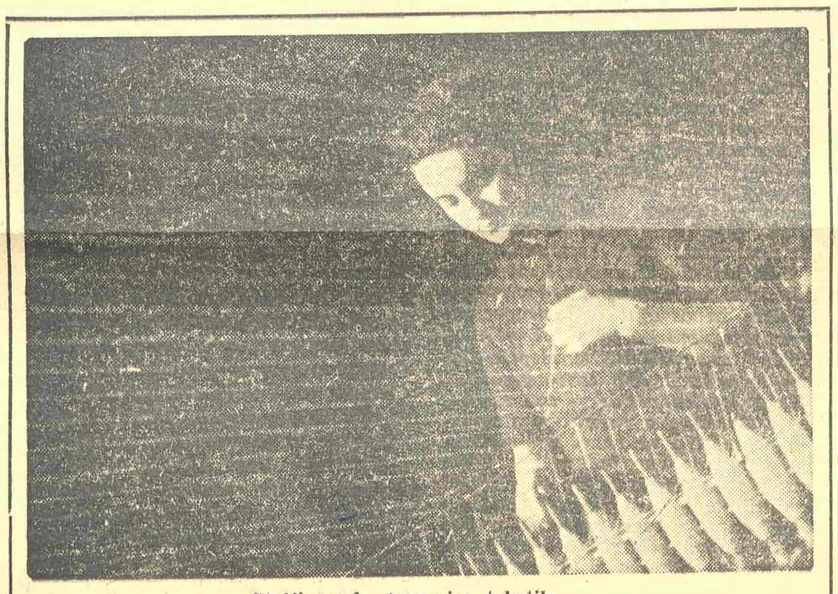

»Staljingrad«, tvor nica tekstila

Nok pred Ilinden

Danas, četvrtog maja navršilo se četrdeset pet godina od smrti makedonskog revolucionara Goce Delčeva. Tim povodom donosimo stihove koje je pesnik Slavko Janevski napisao povodom ove godišnjice.

Pak praznik ni ide. Avgustova zora
nad našite glavi ke navtasa tio,
kraj zurli ke minat ajdučkite ora —
za spomen na tvojot nepokoren život.

Dedovcite v kuki ke povedat čelad,
pri polnata sofra ke zaredat zboroj:
»Eh, daleku negde, v opusteno selo
v boj zagina, vnuci, planinskiot orel«.

Ti ne im se luti što za tebe tie
ke izbrišat solza so tvrdata raka:
živ ušte te pomnat, vo srce te krijat
dedovcite naši — i mnogu te sakat.

Ti ne im se luti, na veselba dojdi
i poslušaj pesni na mlado i staro,
za četite tvoi, vostanici bojni,
ke osetiš ljubov na sloboden narod.

Znam, usmevka blaga na lik ke ti svetne,
niz žitnoto pole štom utre ke mineš,
na novata žetva nov den ke te sretne,
kraj žetvari, mladi ilindenski sinoj!

Pak praznik ni ide, a ličnava večer
razbuduva spomen vo zemjava cvetna,
v domoite naši pak pesnite tečat
za tvoite verni i besmrtni četi.

SLAVKO JANEVSKI

Slovenačka omladinska knjiga u novoj Jugoslaviji

Pravi polet doživela je omladinska knjiga u novoj, Titovoj Jugoslaviji. Ne prođe sada sedmica, a da ne izide u Sloveniji neka omladinska knjiga. Sav taj rad pripada skoro isključivo »Mladinskoj knjizi«, izdavačkom preduzeću glavnog odbora Narodne omladine Slovenije.

Navešćemo nekoliko podataka, iz kojih se vidi rad »Mladinske knjige«.

Listovi i revije, koji izlaze u okviru »Mladinske knjige«:

»Ciciban«, mesečni časopis za najmlađe, štampa se u 4 boje, sa tiražom od 80.000 primeraka.

»Pionir«, mesečnik za pionire, s tiražom od 50.000 primeraka.

»Pionirski list« izlazi svake sedmice u 22.000 primeraka.

»Mladinska revija«, mesečna književna revija mladih, ima tiraž od 21.000 primeraka.

»Mladina«, politički sedmični list, izlazi u 21.000 primeraka.

Produkcija knjiga vidi se iz sledeće tabele.

God.	Orig. dela	Prev.	Ukup. k.	Ukupno primer.
1945	4	1	5	71.000
1946	14	41	55	282.000
1947	24	32	56	275.000

Kao što se vidi iz gornjih podataka, u prošloj godini rad »Mladinske knjige« bio je skroman, ali pravi njen rad počeo je ustvari tek pri kraju godine.

Ako uporedimo prevode s domaćim delima, vidimo, da domaća, originalna dela pretstavljaju u prvoj godini 80%, u drugoj 26%, a u trećoj godini 43%.

Pravi odnos između originalnih i prevedenih dela još se ne može utvrditi. Da bi oživela produkcija omladinske knjige i da bi podigla kvalitet domaće omladinske knjige, raspisuje »Mladinska knjiga« godišnje književne nagrade u sumi od 100.000 dinara.

U nedostatku dobrih domaćih dela, izdavala je »Mladinska knjiga« veći broj prevedenih dela. Najviše je prevođeno iz sovjetske omladinske literature; štampano je više dela iz srpsko-hrvatske omladinske književnosti i književnosti ostalih slovenskih naroda. Iz zapadne književnosti objavljeno je nekoliko dela omladinskih klasika.

Pošto je posao oko izdavanja omladinskih publikacija skoro isključivo u rukama »Mladinske knjige«, taj rad ima mogućnosti da se razvije s više plana i idejnosti. Plan rada vidi se iz podele književnog programa na razne vrste kolekcija. To su »Cicibanova knjižnica«, gde prevladavaju slikovnice u bojama, »Pionirska knjižnica« i knjiga za odraslu omladinu.

Popularno-naučna dela objavljuju se u biblioteci »Priroda i ljudi« i »Tehnika i sport«. Mladom književnom naraštaju posvećena je »Mlada pota«, a »Mladi oder« donosi dramska dela za omladinske pozornice.

Od ne manjeg je značaja »Političko-organizacijska biblioteka«, u kojoj izlaze, u poslednje vreme, i veće brošure, koje tretiraju aktuelna pitanja u vezi sa Petogodišnjim planom.

Da bi se što potpunije ocenio rad »Mladinske knjige« u toku tri godine njene aktivnosti navešćemo nekoliko primera:

Pre rata slovenačka omladinska literatura igrala je ulogu Pepeljuge, u celokupnoj slovenačkoj književnoj produkciji pretstavljala je ona samo sedamnaesti deo. Danas omladinska knjiga pretstavlja šestinu celokupne slovenačke književne produkcije.

Pre rata u Sloveniji nije bilo moguće ni misliti na izdavanje omladinskih sedmičnih listova, a sad izlaze takva dva lista u velikom broju primeraka. Umesto predratnih, većinom slabo ilustrovanih omladinskih knjiga i revija, publikuju se sada mesečni časopisi štampani u više boja, knjige s prilozima u bakrorezu, kao i raskošne slikovnice za najmlađe. I odrasla omladina, koja je pred rat bila najviše zapostavljena, ima sada bogatu i korisnu lektiru.

Značaj i razmah slovenačke produkcije knjiga posle rata pokazuju ovi primeri:

Celokupan godišnji tiraž slovenačkih omladinskih knjiga iznosio je pre rata 95.000 primeraka, a danas 280.000 primeraka.

Masovna izdanja knjiga štampala su se pre rata najviše 22.000 primeraka, a sada u 60.000. Celokupan godišnji tiraž slovenačkih omladinskih listova iznosio je u staroj Jugoslaviji 55.000 primeraka, a u Titovoj Jugoslaviji 176.000 primeraka.

Tome treba dodati da su knjige u staroj Jugoslaviji ležale po knjižarama po šestsedam godina, dok se sada skoro celokupna izdanja prodaju za 6 meseci.

U širokim narodnim masama vrši »Mladinska knjiga« svoju važnu misiju i vaspitava omladinu da bi bila dostojna velikih zadataka koje pred nju postavlja naše novo vreme.

A. ŠIROK

FILMSKI PREGLED

Osvrti na rad naše filmske hronike

RATOMIR IVKOVIĆ

Naša kinematografija postigla je krupne rezultate u radu na filmskoj hronici. O tome ubedljivo govori činjenica da je od oslobođenja do danas izdato sto dvadeset brojeva žurnala »Filmske novosti«, koji već dugo vremena izlazi redovno svake nedelje, preko trideset brojeva raznih republičkih mesečnih pregleda i desetine kratkih dokumentarnih filmova (vipuska) o važnim i aktuelnim događajima iz političkog, privrednog i kulturnog života naše zemlje. Koliko je to značajan rezultat vidi se i iz toga što mnoge strane kinematografije s bogatim tradicijama i neuporedivo jačom tehničkom bazom nisu uspele posle rata da u oblasti filmske hronike pokažu ni približne rezultate. A pored ove kvantitativne strane treba istaći nesumnjiv uspeh naše filmske hronike u pogledu idejne i umetničke obrade, kao i njen stalni uspon u tome pravcu, uprkos vrlo teških i skoro primitivnih materijalnih sredstava.

Filmska hronika kod nas otpočetka je odredila sebi pravilnu sadržinu. Ona je postavila zadatak da pažljivo beleži i pokazuje sveopšte radno oduševljenje — kojim naš narod danas izgrađuje socijalizam, da savesno i istinito prikazuje našu novu stvarnost u kojoj se, zajedno s onim ogromnim preobražajima koji iz osnova menjaju lik naše zemlje, menjaju pojmovi, shvatanja i osobine naših ljudi. Naša filmska hronika u punom je smislu realistička, vaspitna i stvaralačka.

Ali i pored zdrave osnove na koju je postavljena, naša filmska hronika ima svojih nedostataka i slabosti na koje treba ukazivati da bi se pristupilo njihovom stalnom i sistematskom otklanjanju. Na osnovu sadržine i načina obrade poslednjih brojeva »Filmskih novosti« možemo konstatovati da je u pogledu tematske raznolikosti žurnal krenuo napred. Izbegnut je raniji nedostatak koji se ispoljavao u očiglednoj prevazi reportaža manifestacionog karaktera nad svim ostalim, dato je dostojno mesto reportažama iz industriskih preduzeća i oblasti izgradnje, posvećena je zaslužena pažnja kulturno-prosvetnoj delatnosti, više nego dosad obrađena je oblast socijalnog staranja i narodnog zdravlja i, najzad, čini se pokušaj da se obuhvati život na selu. Međutim, i pored nesumnjivog napretka, bilo bi potrebno da redakcija »Filmskih novosti« i ubuduće ulaže još veće napore na daljem proširenju tematike, na obuhvatanju života i stvaralačke inicijative masa u još većoj raznolikosti, na pronalaženju pogodnih formi i mogućnosti kako bi život i prilike na našem selu bili obimnije zastupljeni u filmskoj reportaži. Naročito je potrebno da u saveznom žurnalu budu podjednako pretstavljene sve republike: dosad su u »Filmskim novostima« mnogo mesta zauzimale reportaže iz Beograda i Srbije. Svakako, da je u otklanjaju ovog nedostatka lična vrednost snimatelja-dopisnika od velike važnosti, ali bi stvaranje boljih materijalnih uslova za rad dopisnika i pomoć republičkih komisija za kinematografiju snimateljima centralnog žurnala bili od odlučujućeg značaja.

Nedeljni žurnal »Filmske novosti« donosi prilično veliki broj reportaža iz industriskih preduzeća i na taj način dovoljno upoznaje javnost s naporima koje ulažu naši radnici u ostvarivanju zadataka Petogodišnjeg plana. Ali i pored toga, nama se čini da žurnal u ovom pogledu nije bio u dovoljnoj meri agitator i propagator, zato što je reportažama iz preduzeća često nedostajala pravilna idejna obrada. Obično se reportaže ove vrste rade po jednom šablonu, na taj način što se snimatelj uglavnom zadržava na suvoj analizi radnog procesa, pri čemu se daje prioritet mašinskim postrojenjima i produktima koji se izrađuju, a zanemaruju se odlučujući faktori proizvodnje — radnici, udarnici, novatori i racionalizatori. Suviše se daje mesta mašinama, konstrukcijama i predmetima, a zapostavlja se čovek, ili on dolazi tek u drugi plan kao nešto uzgredno i manje važno. S druge strane, nedovoljno ili pak neuspešno se ukazuje na one korenite promene koje su izvršene u pogledu stava i odnosa naših radnika prema radu, a koje se manifestuju kroz radno oduševljenje, takmičenje, udarništvo i novatorstvo, te visoke osobine radnih ljudi naše zemlje. Jer, ako se u centar reportaže ne stavi čovek — stvaralac, ako se iz nje ne vidi radni elan trudbenika, onda će takvoj reportaži nedostajati duh bodrosti, oduševljenja i optimizma. Ona neće biti veran odraz toga duha koji stvarno postoji kod ljudi što danas požrtvovano rade na rešavanju teških zadataka izgradnje.

Greška je i u tome što se reportaže o preduzećima odnose samo i isključivo na radionice. Mi ne vidimo da filmska kamera zalazi u radnička naselja i kolonije da bi se preko filma pokazali ekonomski, zdravstveni i kulturni uslovi radničke klase, a time ujedno i napori koje narodna vlast ulaže u cilju podizanja životnog standarda radnika. Pored toga, zanemaruje se rad stručnih kurseva za osposobljavanje radnika i učenika u privredi.

Ponekad se u filmskim reportažama oseti sklonost režisera i snimatelja da pruže prvenstveno dobru fotografiju, da slika na platnu bude što lepša i blistavija, bez obzira na to što će njena sadržina biti prazna. Nesumnjivo, umetnička slika je jedan od bitnih elemenata filma i film najsnažnije deluje kada je njegova umetnička obrada na dostojnoj visini. Ali, ni režiseri ni snimatelji ne smeju podleći sklonosti ka »lepim« kadrovima samo zato što su lepi po formi, niti stvarati reportaže »čiste umetnosti«, a na štetu njihove idejnosti i sadržajnosti. Mi hoćemo da naša reportaža bude na umetničkoj visini, ali ona istovremeno mora biti idejna, sadržajna i borbena, jer samo ako bude takva moći će da ostvaruje onu važnu naprednu ulogu u društvenom životu koja joj je namenjena.

Pada u oči da snimatelji hronike nedovoljno koriste razna filmska izražajna sredstva, u prvom redu krupni plan. Više po izvesnom receptu, a manje po osećanju filmske dinamike, snimatelji daju u reportažama dovoljan broj opštih snimaka (totala), srednjih i krupnih planova, ali ti krupni planovi obično nisu plod udubljivanja u reportažu. Treba imati na umu da krupni planovi likova uzetih iz mase, i to uzetih onda kada su u pokretu, u najvećem naponu, u akciji najubedljivije izražavaju duševna stanja i raspoloženja čitave mase. Kroz njih se najsnažnije ocrtavaju umni i fizički napori, čvrsta rešenost da se prepreke savladaju i najzad radost zbog postignutih uspeha ne samo pojedinaca nego i celih kolektiva. A kod naših snimatelja često nalazimo krupne planove u koje nije ulivena nikakva konkretna sadržina, koji su otrgnuti od sadržine cele reportaže i koji zbog toga deluju kao mrtve, nemotivisane fotografije.

Montažnom procesu, redakcija »Filmskih novosti« ne posvećuje, izgleda, još uvek dovoljnu pažnju, iako je montaža jedan od najbitnijih elemenata u konačnom uobličavanju svake reportaže. Reklo bi se da se montaža još uvek svodi na grubo davanje redosleda kadrova, bez punog udubljivanja u snimljeni materijal, kako bi se široke mogućnosti montaže iskoristile za najadekvatnije i najlogičnije filmsko rešenje reportaže.

Tekst u žurnalu znatno se popravio. On se u velikoj meri oslobodio frazerstva, nakićenosti i patetike, postao je konkretniji, neposredniji, istinitiji i ubedljiviji. Međutim, nedostatak teksta je sada u tome što on, u opravdanoj težnji da se oslobodi frazerstva, često pada u drugu grešku — postaje suv, skučen, dosadno informativan i nedovoljno književan.

Za kvalitet muzike u žurnalima od prvorazredne je važnosti stvaranje bogatijeg muzičkog arhiva, što kod nas ne ide sasvim lako i brzo. Međutim, mi ipak mislimo da bi se, na osnovu jednog sigurnijeg i višeg kriterija, mogao bolje koristiti postojeći arhiv, uz nastojanje da se između reportaže i muzike ostvari dublja sadržajna veza.

Nedostaci koje smo uočili analizirajući rad »Filmskih novosti« sreću se, i to još u većoj meri i kod mesečnih filmskih pregleda. Prema tome, mogli bi zaključiti da tri najvažnija zadatka pred kojima još uvek stoji naša filmska reportaža jesu: borba za njenu veću idejnost, za puniju sadržajnu raznolikost i jači i ubedljiviji filmski izraz.

Rad republičkih filmskih mesečnih pregleda zahteva još neke opšte primedbe. U poslednjim brojevima redakcije mesečnih pregleda uspele su takođe da izbegnu suvišne reportaže manifestacionog karaktera a kratke aktuelnosti. Međutim, one su manje uspele da sadržinu mesečnika osveže reportažama iz raznih oblasti života i rada. Mesečnici se skoro redovno uređuju po šablonu: manifestacije, industriska preduzeća ili izgradnja i fiskultura. Tome treba dodati da je i način obrade ovih reportaža vrlo jednoličan, a ta jednolikost dolazi do izražaja naročito kod reportaža iz industriskih preduzeća. Za mesečnike, koji svojim reportažama daju veću metražu nego nedeljni žurnal i koji izlaze u mnogo većem vremenskom razmaku, postoje i znatno šire mogućnosti da se u reportaže unese više elemenata režije, da se one ožive interesantnim i karakterističnim detaljima iz svakodnevne borbe radnika za povećanje proizvodnje.

Ozbiljan nedostatak mesečnika je u tome što oni nedovoljno obrađuju probleme sela, život i rad naših seljaka. Slovenački »Obzornik« u svoja dva poslednja broja nije doneo ni jednu reportažu sa sela, a ostali mesečnici ograničili su se isključivo na setvu.

U pogledu teksta kod mesečnika mogu se još uvek zapaziti ovi nedostaci: frazerstvo, patetika, težnja za preuveličavanjem, pa čak i znaci političke nepismenosti. Obično tekst ne upotpunjava i ne potpomaže sliku, ne unosi živosti i dramatike u reportažu, nego najčešće ponavlja ono o čemu već slika govori svojim jezikom.

Mesečni filmski pregledi još nisu uspeli da se oslobode svog osnovnog nedostatka: oni i dalje liče na nedeljni žurnal, kako u pogledu izbora tematike tako i u pogledu stila same obrade. Poneki od njih, kao srpski i bosanski (izuzimajući poslednji broj), pretstavljaju proste kopije nedeljnog žurnala, dok su hrvatski a naročito slovenački i u tom pogledu nešto originalniji. Kod redakcija se zaista ne vide pokušaji traženja načina da mesečnici dobiju svoj specifični karakter i da sadrže osovine koje će ih činiti originalnim u odnosu na nedelini žurnal. A da bi to postigli, oni treba u prvom redu da obrađuju takve pojave i događaje koji su specifični baš za dotičnu republiku, da se ograniče isključivo na tematiku duge aktuelnosti, da u obradu reportaža unose više elemenata režije i obeležja kratkih dokumentarnih filmova. Dakle, pored ostalih, otklanjanje ove slabosti bio bi najvažni zadatak koji redakcije mesečnih filmskih pregleda imaju tek da reše.

Nedostaci o kojima smo govorili, i koji nisu jedini, bivaju iz dana u dan sve manji jer naši radnici filmske hronike stalno stiču nova iskustva. Međutim, sve te slabosti, koje smanjuju inače dosta visok nivo naše filmske reportaže, biće još brže savladane uz veću pomoć starijih i iskusnijih radnika naše kinematografije, a naročito uz pomoć jedne šire javne kritike.

Potrebno je na kraju ukazati na dve nove oblasti rada filmske hronike, koje ni do sada nisu bile potpuno zapostavljene ali u kojima filmska hronika može da bude zastupljena sa mnogo više sistema. To je, prvo, oblast života naše dece, kojoj narodna država stvara najpovoljnije uslove razvitka, a drugo, oblast fiskulture. Nije potrebno naročito isticati koliko bi sa dobro uređenim mesečnim pionirskim pregledom dobili važno sredstvo u vaspitanju naših najmlađih i koliko bi se izdavanjem sportskog žurnala doprinelo popularizaciji i omasovljenju fiskulture kod širokih slojeva naroda. Zbog toga bi bilo korisno ispitati mogućnosti za redovno izlaženje mesečnih pregleda ove vrste.

Osvrti na knjige

„KROZ BORBU I STRADANJA“

Zbornik pripovedaka — izdanje Srpske književne zadruge

Srpska književna zadruga od svoga osnivanja 1892 do 1941 izdala je veliki broj naših i stranih dela. Njena izdanja bila su rasprostranjena u Srbiji, pa i van nje, i popularna. Za vreme okupacije od 1941 do 1944 okupatori su joj postavili komesarsku upravu sa namerom da se preko njenih izdanja propagira fašistička »ideologija« novog poretka i stvori lažan utisak kao da pod okupacijom postoji kulturan život. Vanredna skupština Srpske književne zadruge, održana 22 aprila 1945, donela je odluku da se sve knjige koje je izdala komesarska uprava za vreme okupacije u dva svoja kola, pod brojevima od 301 do 312, ne smatraju izdanjima Srpske književne zadruge. Odlučila je da Srpska književna zadruga nastavi svoju izdavačku delatnost i to u prvo vreme u pojedinačnim knjigama.

Kao prva svoja izdanja posle rata Srpska književna zadruga objavila je roman »Ocevi i deca« od Turgenjeva i zbornik pripovedaka »Kroz borbu i stradanja«.

Nije bilo razloga da Srpska književna zadruga za ove tri godine ne počne još ranije svoju aktivnost, a njen rad — ako zadovolji stvarne potrebe — zaslužuje da bude pozdravljen. Početak svog obnovljenog rada ona je htela da vidno obeleži zbornikom pripovedaka »Kroz borbu i stradanja«.

Ovaj zbornik imao je da obuhvati pripovetke srpskih pisaca, koje obrađuju tematiku iz narodnooslobodilačke borbe protiv fašizma i iz fašističke okupacije. Trebalo je da ovim zbornikom čitaoci dobiju sliku borbe naših naroda u svim vidovima i na svim sektorima narodnog ustanka, narodnog otpora, nepokornosti i oružane borbe, duh, smisao i karakter narodne borbe. Da bi čitaoci to dobili, moralo se iz svega onoga što je pisano o toj grandioznoj borbi uzeti ono što je najbolje, najsadržajnije, najistinitije i najživotnije, što nosi najviše umetničkog kvaliteta. Narodnooslobodilačka borba vrlo je živa i najuzvišenija narodna tradicija, ona je najsvetlija i najpoučnija istorija naših naroda. Knjiga o njoj, to je udžbenik života za nova pokolenja. Zbog toga se književnom radu posvećenom narodnooslobodilačkoj borbi moralo pristupiti s najvećom ozbiljnošću i odgovornošću.

Pre svega redakcija ovakvog zbornika ne bi smela nikako biti anonimna. Mora se znati koja ličnost, s kakvim kvalifikacijama, s kakvom književnom reputacijom i sposobnošću stoji na ovakvom zadatku. Anonimni redaktor knjige »Kroz borbu i stradanja« pristupio je ovom veoma odgovornom zadatku kao kada bi imao da uredi kakav indiferentan zbornik sa sasvim drugom tematikom, iz sasvim drugih uslova nego što je narodnooslobodilačka borba. On nije mnogo vodio računa o tome kako će se narodnooslobodilačka borba pojaviti iz zbornika. Njemu je bilo glavno da zbornik sastavi, pa bilo kako, bez obzira da li će on izraziti ono što je najbitnije i najkarakterističnije za narode u borbi, a i bez obzira na književni kvalitet donesenih priloga, ne obzirući se ni na to da je u svome izboru prešao preko svega što je najsnažnije i najistinitije rečeno o narodnooslobodilačkoj borbi u savremenoj našoj književnosti.

Izgleda da je merilo njegovog izbora bilo rukovođeno i angažovanjem pisaca koji su najbliži »Srpskoj književnoj zadruzi« kao kulturnoj instituciji, a i čisto administrativnom organizacijom skupljanja priloga po pozivu. Redaktor, povodeći se za administrativnim metodom sastavljanja ovakvog zbornika, bio je mišljenja da i bez radova onih pisaca koje nije uzeo u obzir, ili od kojih nije dobio odziv, može izneti pred čitaoca knjigu koja će nositi naziv »Kroz borbu i stradanja«, iako baš izostavljeni radovi najviše i najbolje, i u motivima i u umetničkoj obradi sadržine i likova, govore o narodnooslobodilačkoj borbi, najrečitije izražavaju duh, karakter, smisao i veličinu te borbe.

Pada u oči da se u ovom zborniku ne nalaze prozni radovi Radovana Zogovića, Jovana Popovića, Čedomira Minderovića, — koji pisci zacelo nisu imali poverenja u anonimnog redaktora, da je Branko Ćopić zastupljen jednom anegdotskom pripovetkom koja ne spada u njegove najbolje napisane pripovetke s tematikom oslobodilačke borbe, da je borba naših naroda na partizanskom frontu rata u srazmeri prema ostalim prilozima u zborniku izražena najmanjim brojem književnih radova i na poslednjem mestu. Tako se moglo i dogoditi da je ovaj zbornik napabirčen, da su u njega uneseni i početnički radovi, prvi književni pokušaji, da su u njega uneti i književni radovi koji su samo indirektno vezani za tematiku borbe, pa i radovi koji neverno prikazuju stav naših naroda pod okupacijom. U zborniku su zastupljena neka zaista krupna književna imena, ali kod ponekog imena postavlja se pitanje da li treba da se pojavi baš uz takvu tematiku.

Pripovetke kao što su Gojka Banovića »Zapis o bezimenoj«, Miodraga Đurđevića »Moj brat«, Velimira Živojinovića »Za velike zime«, Božidara Kovačevića »Jevrejsko dete«, Mihaila Lalića »Rade Bašić« (redaktor je među srpske pisce uveo i crnogorske, bez ikakvog objašnjenja!), Desanke Maksimović »Hoću da se radujem«, Dušana Matića »Alimpije Savić između života i smrti«, Milorada Panića-Surepa »Poruka rudničkog čobanina«, Veljka Petrovića »Razgovoru nikad kraja«, Emila Petrovića »Krvavi komedijaši«, Milivoja Ristića »Sin«, Isidore Sekulić »Zapisi o mome narodu«, Todora Tošića »Susret«, Bogdana Čiplića »Susret u noći« — obuhvataju i raznim načinima obrađuju motive koji govore o držanju naroda u ilegalnosti, u zatvoru, u logoru, — o samoj okupaciji i posledicama borbe. Pripovetka »Ćilim« Iva Andrića, napisana s njegovom plastičnom sposobnošću, asocijacijom je vezana za teren fašističke okupacije i oslobodilačkog rata; njeno glavno zbivanje postavljeno je u 1878. Pripovetka »Prst božji« Čede Vukovića obrađuje motiv iz naše nove stvarnosti posle oslobođenja. Samo tri prozna rada, i to »Prva četa« Meše Selimovića, »Sukob u planini« Branka Ćopića i »Teška noć« Rodoljuba Čolakovića imaju motive iz borbi partizanskih odreda i Narodnooslobodilačke vojske.

Raspodela motiva iz vremena okupacije i narodnooslobodilačke borbe, kao i otsustvo pisaca i priloga koji su najizrazitije dali epopeju te borbe, pokazuju da je redaktor ovog zbornika stavio akcenat na s t r a d a n j e naših naroda, a da je b o r b a naših naroda, i pored toga što je ona unekoliko priloga a delimično književno obrađena, došla u drugi plan, kao epizoda. Po ovako redigovanom zborniku i po obradama pojedinih motiva koje su zauzele velikog prostora u zborniku, izgledalo bi da se suština ustaničkog pokreta naših naroda protiv okupatora sastoji u junačkom trpljenju, u pasivnom rodoljubivom nepodnošenju okupatora i u stihijnosti otpora, kao da je u toj herojskoj epopeji stvaranja novog života najglavnije ono »i s t r a d a n j a«. Međutim, narodnooslobodilačka borba je jedinstven primer organizovanosti političkog pokreta i oružane borbe. Iz književnih radova koji nisu ušli u ovaj zbornik može se videti koliko je organizovana snaga pokretala narodne mase u borbu, kakve je ona herojske likove uzdizala u ratnim sukobima s fašističkim okupatorom. Rat koji su vodili naši narodi sa nemačkim i italijanskim okupatorom vrlo malo je vidljiv u ovako sastavljenom zborniku, i može se reći da je on tu u pozadini. Što ne znači da ja od pisaca zahtevam da obrađuju samo određene motive, — ja mislim pritom: šta naš čitalac nalazi u zborniku.

U zbornik su uneseni i prilozi koji su mogli biti objavljeni u časopisima, jer časopisi omogućuju piscima da razviju etape u procesu svoga književnog stvaranja. U zborniku su mnogo vidniji njihovi nedostaci, jer se očekuje da će se u zbornik uneti prilozi dovršeni, dorađeni, u punijem, oblikovanijem književnom ostvarenju. »Moj brat« je jedan od prvih književnih radova Miodraga Đurđevića. Taj rad je u duhu reportaža koje su postale i manir u sadržajnom, stilskom i kompozicionom pogledu kod izvesnih pisaca između 1929 i 1935. Tu, u takvom naturalističko-reporterskom stilu iznošenja junačkih i tragičnih doživljaja pod okupacijom, tendencija je vulgarno »socijalna« a izraz ćudljivo maniriran. Posledica je toga i završetak fragmenta u kome je polazak brata na streljanje sveden na sitno »ljudsko«. Pripisano je borcu da je pred streljanje, u isto vreme kad i na Staljingrad, mislio na limunove pod krevetom. »Susret« Todora Tošića je takođe u stilu početničkom. Ima vulgarnosti i grubosti u njegovom tretiranju osvete sluge nad gazdom u zarobljeničkom logoru. Pisac je to osetio, pa je na kraju pokazao da je bivši sluga to sadističko i ponižavajuće mučenje glađu nad svojim bivšim gazdom a sada sapatnikom vršio u cilju njegovog prevaspitavanja. Književna obrada je u ovoj pripoveci u velikoj meri sirova. Pripovetka Čede Vukovića »Prst božji« odvojila se od početničkih pokušaja, ima svojih lepih književnih momenata, snažnih opisa borbe protiv nepogode, emotivnih podviga seljaka koji brane delo naroda i od prirode, kao i nagoveštenih odnosa u našem novom društvu, ali u njoj ima još neobrađenog književnog materijala i shematski datih likova (Krsto).

Ima nekoliko primera u ovom zborniku koji pokazuju koliko su pravi karakter, duh i smisao narodne oslobodilačke borbe u njemu prigušeni i koliko su i sama stvarnost okupacije, držanje i odnosi naših ljudi u njoj nepotpuno ili neverno prikazani. Pripovetka Velimira Živojinovića »Za velike zime« imala je cilj da pokaže selo pod okupacijom. Pisac je u svome prikazu najviše književno obradio ono što je nebitno u držanju sela pod okupacijom — iako mogućno u pojedinim selima, a to su trvenja u selu, lične nesloge, obračuni zbog ljubomore, u kojima se javlja gadljivo lice nemačkog komandanta kao lice policajca u kakvoj kriminalnoj hronici. Selo je tu panično, odupire se okupatoru stihiski, sa slabim učešćem u partizanskim akcijama, bez pokazivanja one svetle, herojske snage sela koja je svesnim rodoljubljem stvorila od sela aktivnu borbenu bazu protiv okupacije. Selo u toj pripoveci, uzeto kao »naše selo uopšte«, dato je pasivno, gaženo, sa mutnim i nejasnim osećanjima mržnje i revolta prema nemačkoj vojsci, utonulo u sitne strasti, u mrak, — dato bez perspektiva, ne postavljeno u istorisku stvarnost. Seljake u toj pripoveci ne pokreće na otpor patriotizam, već strah od smrti. Ima i jedan lažno konstruisan podatak u toj pripoveci. Nemački komandant odustaje od masovne odmazde nad selom zato što je utvrdio da je smrt nemačkog vojnika, zbog kojeg je hteo da kazni selo, prouzrokovana ne ubistvom već samoubistvom. Pisac je u ovoj pripoveci hteo da dâ ono što se na naturalističkom jeziku zove »isečak života«. Ima lažno konstruisanog podatka i u pripoveci Božidara Kovačevića »Jevrejsko dete« kada Kicoša, koji je u službi policije, pisac čini »duševnim«, sažaljivim nad sudbinom jevrejskog deteta. Ta kratka pričica na usiljeni, knjiški način slika život sirotinjskog dvorišta u okupiranom Beogradu, u stilu lakih »socijalnih« feljtona s bolećivom notom, i sve je u njoj providno konstruisano, od situacija i likova do dijaloga i obligatnog »narodskog govora«, — a lažno dati »spasilac« — policajac oduzima istinitost i ljudsku vrednost ovako obrađenoj, inače iz života uzetoj temi. Pripovedačka skica »Krvavi komedijaši« Emila Petrovića, koja sadrži sliku ulaska domobrana u bosanski grad, ima na kraju puno nevernog prikazivanja raspoloženja našeg pravog čoveka prema nemačkoj i ustaškoj okupaciji, konstruisanog radi književno-intelektualističkog efekta. Nijedan naš čovek istinski rodoljub nije mogao za užase okupacije, za zločine okupatora i njegovih slugu, reći »započinje komedija«, pa ni »krvava komedija«.

Životne istine i epskog duha narodnooslobodilačke borbe ima u pripoveci »Rade Bašić« Mihaila Lalića. On je dao u njoj lik jednog junaka narodne borbe koji je izrastao iz naroda, gradeći taj lik i po uzorima narodne poezije. U toj pripoveci ima i živopisne slike i jakih životnih akcenata, naročito u prvom delu, gde je Lalić nabacio životopis svoga junaka, i u dramatičnom momentu kada se u zatvoru nadmoćno sukobljava sa četnicima. Nedostaci te pripovetke su u kompoziciji i naročito u obradi završetka. Atmosfere okupacije i borbenog držanja sela ima u pripoveci Desanke Maksimović »Hoću da se radujem«, koja je svetlija i realistički životnija od prikaza sela Velimira Živojinovića. Opis herojskog požrtvovanja boraca radi drugova dramatičan je u pripoveci »Prva četa« Meše Selimovica. Živo, neposredno doživljene borbe ispričane emocionalno, sa ljudskom toplinom i životnom istinitošću ima u fragmentu Rodoljuba Čolakovića. Impresivni doživljaj jedinstva naroda sa narodnom vojskom, ljudski i epsko borben iznet je u pripoveci Branka Ćopića »Sukob u planini«. Može se reći da se nečeg od atmosfere okupacije i borbenog rasta naših naroda nalazi i u proznim radovima Gojka Banovića, Milorada Panića — Surepa, Čiplića i Matića. Atmosfera pritiska okupacije našla je književnu obradu i u pripoveci Veljka Petrovića »Razgovoru nikad kraja«. Veljko Petrović je, nekom ležernom elegancijom, ilustrativno ocrtao likove starih Beograđana i pokušao da ih dovede u neposrednu blizinu ilegalnih akcija protiv okupatora. U pripoveci je mnogo bolje obrađen mali, zatvoreni svet starih naučnika, penzionera i preživelih političara nego epizode stvarne borbe koju je Petrović upleo kao kritički kontrast.

Anonimni redaktor (ili odbor?) zbornika nije imao jednu čvrstu rukovodeću ideju pri sastavljanju knjige. Ako nisu uzimani samo neobjavljeni radovi, nije jasno zašto od objavljenih nisu uzeti neki karakterističniji ili bliži tematici zbornika. Isidora Sekulić je u nekim svojim radovima više dala neposredni dah okupacione stvarnosti nego što je u »Usvojencu Diniću« kroz psihologiju oslepelog čoveka nagovestila dah borbe naroda.

To su sve dokazi da je kod sastavljanja zbornika u redaktoru preovlađivalo gledanje na neko, kao sudbinsko, stradanje naroda kao na bitno i pretežno u životu naših naroda pod okupacijom, — pod okupacijom koju je naš narod ustvari pretvorio u svoj slavni oslobodilački rat, — a to je redaktora i podržalo u uverenju da može sastaviti zbornik bez onih radova iz savremene književnosti koji izražavaju revolucionarnu i istoriski svetlu borbu naših naroda za uništenje fašizma, za novu državu i novo društvo. Magična, preobražajna snaga tog revolucionarnog duha oslobodilačke borbe, koji je od običnih ljudi činio ranije nezamislive heroje, kroz ovu knjigu ne struji. Velikim delom ona je, u biti i sadržini, neka vrsta organskog produženja predratnih izdanja Srpske književne zadruge, tako da se veliki deo priloga ovoga zbornika može odnositi i na period austrougarske okupacije 1914—1918 godine.

Zato što se radi o temi koja je svetla i sveta za naše narode — borce i tvorce, ne može se ovaj zbornik tretirati samo kao neko »izdanje«. Pod uslovima stvorenim upravo tom oslobodilačkom borbom, ta borba se ne može prikazati ni kao pasivni otpor naroda prema okupatoru, lišen svesnog heroizma koji je imao ogromnog preobražajnog dejstva na narodne mase. A ovaj zbornik veličinu i duh te borbe jedva dotiče.

Srpska književna zadruga, koja nema više onog značaja u srpskoj književnosti što ga je imala pre nekoliko decenija, niti ga više može imati kada je sam narod postao sopstvenik kulture, htela je da ovim izdanjem pokaže kako i ona stoji na savremenoj liniji razvoja književnosti kod nas. Međutim, ovakvo redigovanje knjige, sa takvim pretenzijama, to ne dokazuje, i Srpska književna zadruga mogla je bolje obeležiti obnovu svog rada bez ovakve »tematske« deklaracije. Danas se ozbiljnim, odgovornim književnim zadacima ne može pristupati polovičarski i konvencionalno. I ne može se više, kad je u pitanju istoriska vrednost onoga što je najlepše u našem narodu, književnom poslu koji to ima da obradi i da iznese pred savremene naše čitaoce pristupati onako nebrižljivo i neodgovorno kako je to učinjeno prilikom redigovanja ovoga zbornika.

Daljim svojim radom Srpska književna zadruga pokazaće kako misli da nastavi svoj izdavački rad u novim uslovima, koji su objektivno i za nju povoljni.

Velibor GLIGORIĆ

U UMETNIČKOM PAVILJONU NA MALOM KALEMEGDANU

Izložba jugoslovenske karikature

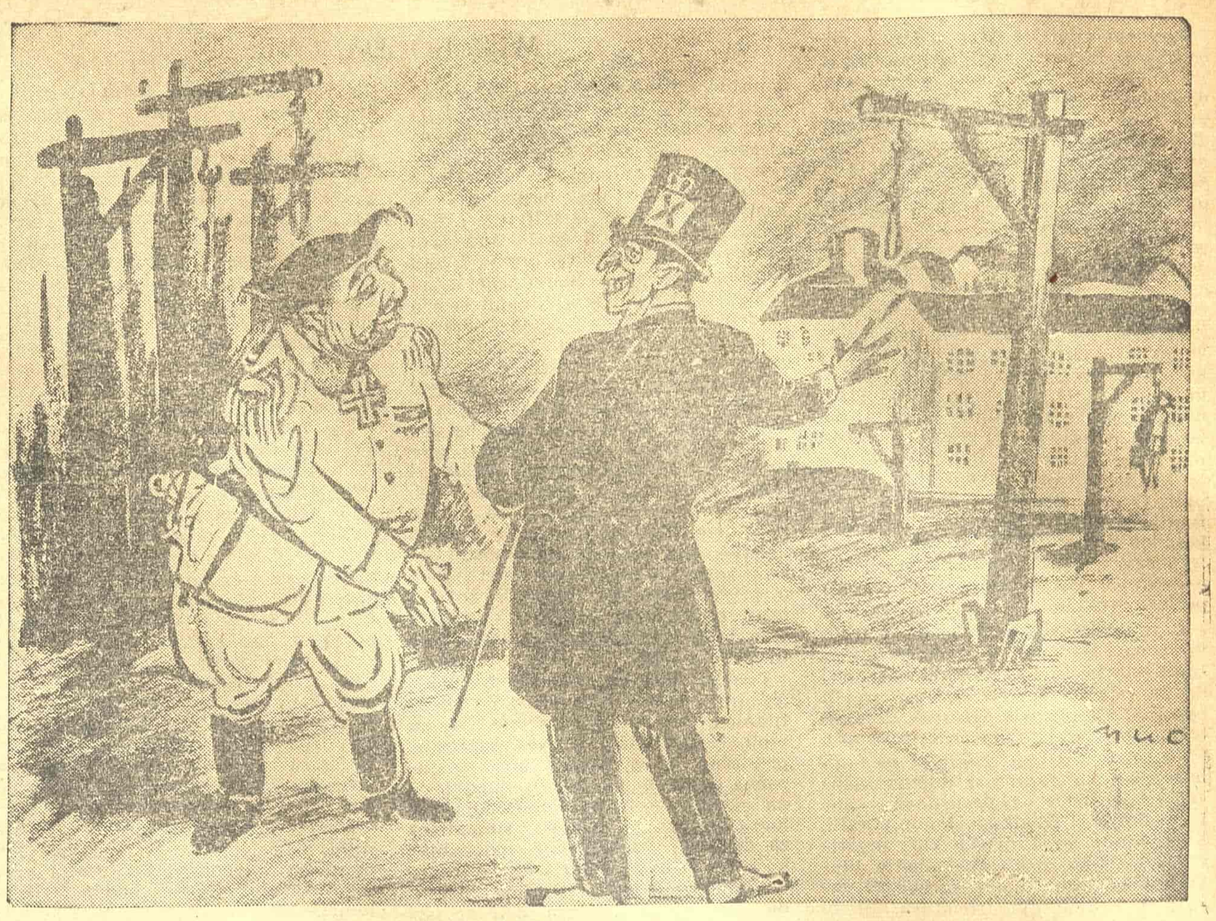

— Kako vam se dopada Španija
— Veoma! Pejzaž me potsjeća namoju domovinu Grčku.

Rad N. Mucavca

U nizu kulturnih priredaba organizovanih u okviru prvomajskih svečanosti ili neposredno uoči praznika radnog naroda, jedna od većih po značaju je i prva izložba jugoslovenske karikature. Izložbu je priredio Savez likovnih umetnika Jugoslavije, a otvorena je 30 aprila u Umetničkom paviljonu na Malom Kalemegdanu. U svom govoru prilikom otvaranja, poznati karikaturista Pjer Križanić osvrnuo se na razvoj karikature pobijajući netačno a vrlo rasprostranjeno mišljenje da je karikatura veština a ne umetnost. Prikazujući razvitak ove grane likovne umetnosti, on kaže: »Karikatura je oduvek, od svojih prvih početaka, koji padaju u doba Egipćana, bila povezana sa životom i pristupačna širokim masama neposrednije i prisnije nego ostale grane likovne umetnosti. U vreme raspada građanske kulture ostali su verni borbeno-revolucionarnim tradicijama karikature uglavnom samo karikaturisti Sovjetskog Saveza koji su naročito u toku Otadžbinskog rata časno ispunili svoj dug prema otadžbini i čovečanstvu. Njihovom primeru slede i naši karikaturisti stavljajući svoje talente u službu naroda, narodne nezavisnosti i napretka i naše nove demokratije. Izložba jugoslovenske karikature rezultat je rada naših karikaturista u toku tri posleratne godine«.

Izloženo je 170 radova od 26 karikaturista iz svih krajeva zemlje. Izložba će biti otvorena do 22 maja.

KROZ ČASOPISE I LISTOVE

Martovski broj časopisa „Pozorište“

Naročito vidljivo i ubedljivo može se uočiti kulturni preporod naše zemlje na području pozorišne umetnosti, koja je danas u narodu zaista postala popularna, i svakim danom sve više postaje stalna i istinita potreba kulturnog života naših ljudi. Pozorišta su sve mnogobrojnija, repertoar sve obilniji i složeniji, publika sve više zainteresovana i privržena pozorišnoj umetnosti; ona ne samo da često i masovno posećuje pozorišne dvorane, već i sama aktivno učestvuje u pozorišnom životu, živo i strasno diskutuje o pretstavama, prosudjuje o autorima, glumi i režiji, i, još više, želi da čuje pravilan i obrazložen sud o svim pozorišnim problemima. Razumljivo je onda koliko je u našem kulturnom životu važna i neophodna potreba pokretanja pozorišnih listova i časopisa. Pre rata, takvi listovi, ukoliko ih je bilo, pružali su samo jevtinu i najpovršniju vrstu razonode onom delu publike koji je imao privilegiju na pozorište, kao i na sve ostale umetnosti, i od pozorišne literature nije tražio više od banalne anegdote i senzacije. Ti listovi, pokretani u čisto reklamerske svrhe, osnivani mahom na trgovačkoj, profiterskoj osnovi i idejno većinom nazadnjački orijentisani, bili su daleko od svake ozbiljnije pozorišne literature.

Naši novi pozorišni listovi, koji danas već postoje u nekim gradovima, gde je naročito živa pozorišna aktivnost pretstavljaju, pored svih svojih krupnijih nedostataka i tragova predratnog načina uređivanja, prve, pozitivne napore da se novoj publici pruže pravilna i sadržajna obaveštenja o životu i radu naših pozorišta i njihovoj problematici. Vidna je, međutim, bila potreba da se pokrene jedan veći pozorišni časopis, koji bi okupio naše poznatije pozorišne i književne radnike i mogao da sa većim autoritetom pristupi razradivanju i tumačenju svih onih mnogobrojnih, teoretskih i praktičnih pitanja, koja se postavljaju pred našom pozorišnom umetnošću, danas već u punom razvoju. Časopis »Pozorište«, pokrenut početkom ove godine pod uredništvom nekolicine pozorišnih radnika i rukovodilaca beogradskog Narodnnog pozorišta, prihvatio se prvi tog zadatka i prvim dvobrojem za januar i februar već vidno naznačio svoje smernice.

U novom, martovskom broju časopisa »Pozorište« obilnija je i življa saradnja, teme su raznovrsnije i brižljivije obradjene nego u prvom broju. Već su načeta neka osnovna pitanja pozorišne teorije i prakse (»Problemi dramske literature«, »Sukob u drami«, »O radnji — zbivanju«, »Amateri i naš pozorišni kadar«, »Pozorišni kostim« itd.). Temeljno upoznavanje sa svim ovim pitanjima, naročito principijelno-teoretskim, neophodno je svakom pozorišnom radniku, a pre svega mladim kadrovima glumaca, koji rade na svome umetničkom i ideološkom izgrađivanju. Ovakvi članci, bilo da su principijelno-teoretski ili informativni, pomoći će i našoj publici da stekne ona neophodna pretkodna znanja o pozorištu, koja većini nedostaju — a koja gledaoci danas sve više žele da saznaju.

U prva dva broja časopisa, dosta poznavanja pozorišne materije i misaonog napora da se dadu originalna rešenja ima u člancima Huga Klajna, koji pretstavljaju ozbiljne priloge diskusiji o pozorišnim pitanjima, a u isti mah izazivaju na diskusiju u pojedinim postavkama. Takva diskusija potrebna je i korisna naročito danas, kada u Beogradu intenzivno i marljivo delaju već dva velika pozorišna ansambla, koja su, posle nekoliko ozbiljnih režiskih pokušaja, zasnovanih na različitim, često vidljivo oprečnim, ali ozbiljno zamišljenim i ostvarenim koncepcijama, već umnogome doprinela opštim stvaralačkim težnjama za izgrađivanje našeg novog pozorišnog stila. Nedavne scenske postavke na pozornicama beogradskog Narodnog pozorišta i Jugoslovenskog dramskog teatra izazvale su živo interesovanje i plodnu diskusiju, ne samo među pozorišnim i književnim radnicima, već i u širem krugu pozorišne publike, i to novo, još bujnije oživljavanje našeg pozorišnog života trebalo bi svakako da se odrazi na stranicama časopisa »Pozorište«, u člancima i kritičkim osvrtima naših književnih i pozorišnih radnika na pojedina ostvarenja naših dramskih kolektiva.

U novom broju časopisa »Pozorište« potrebno je istaći priloge naših glumaca Ljubiše Jovanovića i Marka Marinkovića, kao dva prva pokušaja da glumci protumače čitaocima kako su zamislili pojedine svoje uloge. U broju, koji je inače živ i raznovrstan, nedostaje saradnja naših književnika, naročito književnih kritičara, te je broj prevedenih članaka srazmerno veliki. Problemi naše opere nisu još obuhvaćeni. Kratak i čisto informativan članak Predraga Miloševića o Dvoržaku i njegovoj operi »Rusalka« ne kazuje mnogo čitaocu, koji bi svakako trebalo da čuje principijelno i strože kritičko mišljenje o idejno-tematskom sadržaju ove opere, a naročito o njenom izvođenju na našoj pozornici.

Z. M.

NA ČUKARICI

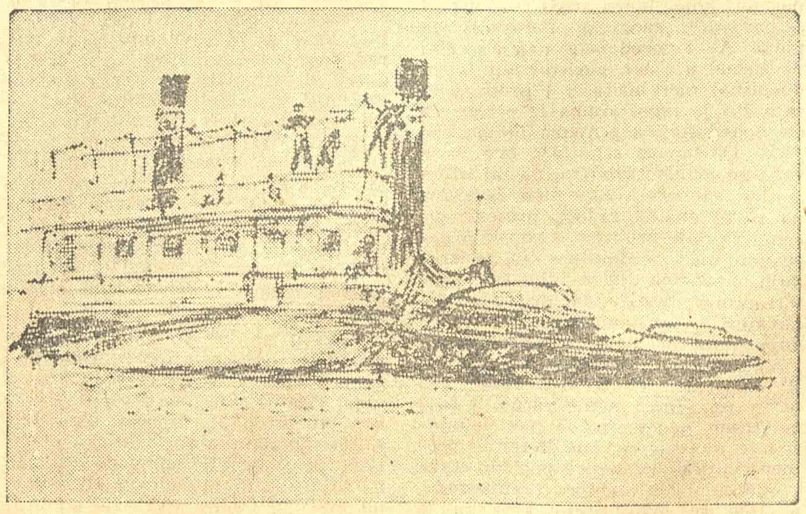

Opravka brodova

Rad I. Tabakovića

BIBLIOGRAFIJA

Tito omladini. Zbirka govora i članaka maršala Tita upućenih Narodnoj omladini Jugoslavije od 1942—1948 god. Izdanje »Novo pokolenje«, Beograd, 1948.

Tito pionirima. Izdanje »Novo pokolenje«, Beograd, 1948.

Nikolaj Ostrovski: **Kako se kalio čelik.** Izdanje »Novo pokolenje«, Beograd, 1948.

Franc Slokan: **Priča o belom hlebu.** Ovu knjigu nagradio je Komitet za kulturu i umetnost drugom nagradom za dečju književnost.

Biblioteka »Priroda i ljudi«, izdanje »Novo pokolenje«, Beograd, 1948.

V. I. Lenin: **Imperializmot kako najvisok stadium na kapitalizmot.** Izdanje »Kulture«, Skopje, 1948.

A. Ščerbakov: **Nepobedlivata partija na** Lenina-Stalina. Izdanje »Kulture«, Skopje, 1948.

Boris Žitkov: **Priče o tehnici.** Izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena Din. 19,50.

Aleksej Koževnjikov: **Brat Okeana.** Izdanje Novog pokolenja, Beograd — Zagreb, 1947.

O. Kuznjecova: **Neprijatelj pod mikroskopom.** Roman o slavnom francuskom naučniku Luju Pasteru. »Priroda i ljudi«, izdanje Novog pokolenja, Beograd — Zagreb, 1947.

Šime Balen: **O američkim seljacima — farmerima.** Biblioteka »Seljačke borbe«, Beograd, 1948.

UREDNICI:
Jovan Popović i Milan Dedinac

PRETPLATA NA »KNJIŽEVNE NOVINE«
Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara.
Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara.
Broj čekovnog računa 1-9060049
Poštanski fah 617.

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska, broj 7 — Štamparija »Borba«, Beograd, Dečanska 31.